

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Bartha Ákos

Törzsökösök, rongyosok, turániak

Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945

Bartha Ákos
Törzsökösök, rongyosok, turániak
Németellenes magyar fajvédelem, 1938–1945

Vákát

Bartha Ákos

Törzsökösök, rongyosok, turániak

Németellenes magyar fajvédelem,
1938–1945

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ
Budapest, 2023

Szakmai lektor
Ablonczy Balázs

Kiadja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó
A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Benkő Krisztina
Olvasószerkesztő: Tomka Eszter
Korrektor: György László
Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla

ISBN 978-963-531-915-2 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-916-9 (PDF)
ISBN 978-963-531-917-6 (ePUB)

© A szerző, 2023
© A kiadó, 2023

Minden jog védve.

Tartalom

Közelítés a darázsfészekhez	7
Törzsökös magyarok	19
Egy fogalom és gazdái	19
A Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége	23
A Törzsökös Magyarok Tábora	27
Sárkánnyal a csodaszarvas és a nyilaskereszt ellen	33
A törzsökös népfront kísérlete	37
Viták és viharok	42
Rongyos gárdisták	47
A Magyar Fajvédők Országos Szövetsége	47
Szabadcsapatok – korlátokkal	56
Versengő narratívák	70
Népi írók Sorakozója – a jobboldalon	86
Az 1939-es választás: mindenki mindenki ellen?	101
Nyilasok és rongyosok	112
Németellenesség	133
Szüts Iván Nemzeti Táborában	149
Turáni vadászok	157
Elárvult fajvédők dühöngője	157
Legitimisták vonzásában	169
Szervezeti struktúra 1938 után	175
Szuverenista birodalomépítők	204
Együtt	233
Az „Új Európa” ellen	233
Megszállottak	243
Fasiszták vagy antifasiszták?	255
Rövidítések jegyzéke	265
A képek forrásai	267
Levéltári források	269
Magyarországi gyűjtemények	269
A Hungaricana.hu portálon keresztül elérhető levéltári anyagok	273
A szerző magángyűjteménye	273
Külföldi gyűjtemények	274
Interneten elérhető anyagok	274
Sajtóforrások	275
Felhasznált irodalom	303
Névmutató	323

Vákát

Közelítés a darázsfaszekhez

„Azt írja nekem Budapestről egy kiválóan képzett, európai műveltségű, élénk vérmérsékletű, nacionalista magyar, dr. Vákár Arthur kormányfőtanácsos úr öméltósága, hogy Békéscsabán szervezzem be a »Turáni Vadászokat«. Megtisztelő levelét ide-oda forgattam, de [...] nem tudtam nyitjára jönni, hogy [...] hol keressem a turánokat, akik egyúttal vadászok. Informáltatni kellett magamat, míg végre a divatos légáramlat megértette velem, hogy egy új fajvédő alakulatról van szó. Még föl sem ocsúdtam a kámforos bódulatból – a Sárkányok propagandairatát hozza a posta, hogy a törzsgyökeres magyarok szervezetbe tömörülnek és ennek a fajvédő társaságnak csak [az] lehet tagja, aki kimutatja, hogy két nagyapja közül az egyik legalább ősmagyar volt, vagy a mohácsi vész előtt itt élt a drága honban.”¹

Ezeket a maliciózus sorokat Oroszlány Gábor, a határrendőrség Marosvásárhelyről elszármazott nyugalmazott főfelügyelője vetette papírra 1938 decemberében.² Oroszlány a klasszikus 19. századi liberális nemzeteszme (mindenki magyar, aki annak érzi és vallja magát) alapján utasította vissza és figurázta ki a „fajvédelem égisze alatt” folytatott „politikai propagandát”.³ Az említett levélírónak hasonló gyökerei voltak, mint Oroszlánynak. Az illető, vagyis Vákár P. Artúr Erdélyben (Gyergyószentmiklóson) született középosztálybeli családban és az 1919-es impériumváltáskor hagyta el kényszerűen szülőföldjét. Előtte függetlenségpárti nyomdatulajdonosként, publicistaként és szerkesztőként vált ismertté. Lapját, a *Csikvármegyét* az 1916-os román betörés után már Budapesten nyomtatták, ahol Vákár az Erdélyi Szövetség egyik legaktívabb lobbistájaként ténykedett. 1917-ben még elsősorban erdélyinek, s csak másodsorban magyarnak tartotta magát az örmény származású redaktor, aki Trianon után a revíziós propagandából is alaposan kivette a részét. Neve az Erdélyi Menekültek Segítő Hivatalának megalapítójaként és a Magyar Állatvédők Országos Egyesületének elnökeként is ismert,⁴ továbbá a liberális nemzeteszme helyett fajvédő alapokra helyezkedő titkos társaság, a Magyar Testvéri Közösség (MTK) egyik szellemi atyjaként is számontartja őt a szakirodalom.⁵

¹ O. G.: A sárkány. *Békésmegyei Közlöny*, 1938. december 8. 1. (Oroszlány Gábor a lap főmunkatársa volt.)

² Meghalt Oroszlány Gábor, volt maroshelyi [sic!] lapszerkesztő. *Magyar Szó*, 1939. október 24. 2.

³ O. G. (1938): i. m.

⁴ Egry Gábor: Regionalizmus, erdélyiség, szupremácia. Az Erdélyi Szövetség és Erdély jövője, 1913–1918. *Századok*, 147. (2013), 1. 22–28.; Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon 14*. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 694–695.

⁵ Az erdélyi gyökerekből sarjadó, a Horthy-korszakban a Honszeretet Egyesület fedőszerve alatt, sejtyszerű struktúrában és szigorú titoktartás mellett működő MTK olyan fajvédő szervezet volt, amely a tagságuk által értett magyarság szellemi, politikai és gazdasági megerősödését tűzte ki célul. Elsősorban személyes kapcsolatokon keresztül – például a minisztériumokban és más fontos közületekben – fejtettek ki politikai tevékenységet, mindamellett a népi mozgalomhoz kapcsolódó folyóiratok (*Magyar Élet*, *Tiszántúl*) finanszírozásában is részt vállaltak. Nem pártpolitikai alapon szerveződtek, ám – változó intenzitású és irányú – kötődéseik annál inkább voltak, így például 1942 elején Imrédy Bélát és a Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetséget (MMNP) védtek. Változékony pártpreferenciáik következtében olyan

Vákár P. (és nem nevesített társa) azonban nem az MTK-ba, hanem két jóval kevésbé ismert – és a Közösséggel ellentétben nyilvános – fajvédő szervezetbe, a Turáni Vadászok Országos Egyesületébe és a Törzsökös Magyarok Táborába próbálta beszervezni a nyugalmazott határrendészt. Kötetemben ennek a két szervezetnek, valamint a rongyos gárdának hivatalos keretet biztosító Magyar Fajvédők Országos Szövetségének a bemutatására vállalkozom. E látszólag önkényes témaválasztás oka, hogy megítélésem szerint a fent említett három alakulat volt a németellenes magyar fajvédelem – kívülről is jól azonosítható – motorja 1938 és 1945 között. Mivel történetük meglehetősen szövevényes és ideológiailag terhelt, először röviden felvázolom a kötet fogalmi kereteit, előrebocsátva, hogy egyes fogalmak univerzális meghatározása és ekképp való kezelése a gyakorlatban nem mindig lehetséges. A gondok oda vezethetők vissza, hogy a kortársak többsége nemigen bíbelődött a fogalomhasználati következetességgel. Magát a *faj* fogalmát is eltérő értelemben (rassz, etnikum, nemzet) használták – nem csupán a különböző szerzők, de gyakorta egyazon szerző is, akár ugyanabban a szövegben, beszédben. Az utókorra maradt fogalmi homályt egyszerű slendriánság vagy nagyon is kimért politikai számítás egyaránt okozhatta.

Legfontosabb ernyőfogalmunk – Vonyó József és Paksa Rudolf nyomán⁶ – a *jobboldali radikalizmus*, más néven *szélsőjobboldal*. Ebbe a kategóriába egyaránt beletartoznak az 1919-es ellenforradalom nyomán megerősödő, Gömbös Gyula nevével fémjelezhető magyar *fajvédők* és a harmincas években tömegmozgalmakba tömörülő, a totalitárius államért síkra szálló honi *nemzetiszocialisták*, köztük az 1944. október derekán hatalomra jutó hungaristák. Bár a hungarista mozgalom közismert jelképét, a zöld nyilaskeresztet a Meskó Zoltán által 1932-ben alapított Nemzeti Szocialista Magyar Földműves- és Munkáspárt használta először,⁷ s a szimbólum utóbb megannyi magyar nemzetiszocialista alakulat jelképe, a „nyilas” megnevezés pedig a nemzetiszocialista mozgalmakra általánosan használt gyűjtőfogalom lett, ebben a könyvben – a félreértések elkerülése végett – *nyilasok* vagy *hungaristák* alatt csakis Szálasi Ferenc változó nevű pártjainak tagságát értem az 1938 és 1945 közti időszakban. *Náciellenesnek* a nemzetiszocializmus ideológiája ellen fellépő erőket nevezem (elkerülendő a kissé nehézkes

eltérő ideológiájú személyek lehettek a közösség tagjai, mint a nemzetiszocialista Bakó László vagy az embermentő Soos Géza. 1944 márciusában a szervezet körlevélben exponálta magát az előnyösnek mondott német megszállás mellett, egyúttal bejelentette működése felfüggesztését is. 1947-ben fontos szerepet játszott ez a körlevél az ellenük indított monstre perben, jóllehet a tagok jelentékeny része az ellenállást választotta 1944-ben. *Részletesen*: Székér Nóra: *Titkos Társaság: a Magyar Testvéri Közösség története*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2017. Az Imrédy-kapcsolathoz: Kovács Sándor: Kodolányi János és Simándy Pál levelezése. In Sulyok Bernadett (szerk.): *Krizistől a feloldásig. Konferenciakötet Kodolányi János születésének 120. és halálának 50. évfordulója alkalmából*. Budapest, MMA, 2021. 189.

⁶ Vonyó József: *Jobboldali radikálisok Magyarországon, 1919–1944*. Második, javított és bővített kiadás. Pécs, Kronosz Kiadó, 2021.; Paksa Rudolf: *A magyar szélsőjobboldal története*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

⁷ Paksa Rudolf: *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*. Budapest, Osiris Kiadó – MTA BTK TTI, 2013. 339.

„nemzetiszocializmus-ellenes” formulát), míg a *németellenes* jelzőt kettős értelemben használom. Így tekintek egyrészt a Német Birodalom külpolitikáját elítélő személyekre és mozgalmakra, másrészt a magyarországi németiség irányában megfogalmazott kritikus – etnicista – álláspontokra is.

A németellenesség, mint minden gyűjtőfogalom, eltakarja ugyan az árnyalatokat – látni fogjuk: vitéz baráti Huszár Aladárt⁸ egy fél világ választotta el Gödér Páltól –, mégis ez az attitűd volt a három szervezet jellegadó – már a korban is számontartott – közös nevezője. Hont Ferenc színházestétája is ezeket, vagyis „Héjjas Iván rongyosgárdáját”, a „Törzsökös Magyarokat” és a Turáni Vadászok Országos Egyesületét (TVOE) nevesítette külön blokkként – saját marxista nyelvezetével: „németellenes reakciósként” – a krasznójarszki antifasiszta iskolában 1944/45 telén papírra vetett magyarországi helyzetképében.⁹ Németellenességük egyik fő oka, hogy a „törzsökösök”, a „turániak” és a „rongyosok” úgy kergették tovább a két világháború között a magyar birodalmi álmokat, hogy mindeközben markánsan elhatárolódtak a revízió egyetlen jelentős motorjától, Németországtól, valamint annak államideológiájától, a náciizmustól (jóllehet ez az ideológia sokukra delejezően hatott). Ám a külpolitikai vonatkozásokon túl azért is nevezem e szervezeteket németellenesnek, mert a magyarországi német kisebbség – a náciizmussal egybemosott – jogharcához szintén elutasítóan viszonyultak. S bár a II. világháború alatti németellenesség egy olyan értéktelített fogalom, amelyhez pozitívan szokás viszonyulni, a valóság ennél jóval összetettebb. Mert hiszen mit gondoljunk arról a rongyos gárdistáról, aki fegyverrel korteskedik az 1939-es választásokon a Volksbund ellen, pár hónappal később szabadcsapatot szervez Lengyelország megsegítésére, heves antiszemitizmussal gerjeszti a zsidóellenességet (amelynek maga is haszonélvezője), majd 1944 végén szervezett módon menti az üldözötteket?¹⁰

A magyar *fajvédelem* megértését nagyban nehezíti már maga a fogalom is, amely a Horthy-korszak divatos buzzwordje volt, hasonlóan a szintén soha nem definiált „szegedi gondolathoz” vagy „keresztény-nemzeti” jelzőhöz. Ezek a fogalmak éltek a maguk életüket a kor jobboldali közéletében, s mindenki valami hasonlót, de nem egészen ugyanazt értette alattuk. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a fajvédelem századelőn összeállt ideológiai csomagjának tartalma nemcsak személyenként, de időben is változott, s a harmincas évektől a honi német- és nácibarát erők szintén előszeretettel hivatkoztak a fogalomra. A nürnbergi alapokon nyugvó harmadik zsidótörvényt (1941) közkeletűen „fajvédelmi törvénynek” nevezték, Bosnyák Zoltán, vagyis a német mintára létrehozott

⁸ Huszár következtelenül használta nevét publikációiban. Könyvünkben a vitézi cím nélküli formát használjuk.

⁹ Hont Ferenc feljegyzései Krasznójarszokban, 1944–1945 telén. PtSzL V. 867. fond, h-61, Hont Ferenc, 6., 9.

¹⁰ Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971). I. rész. *Múltunk*, 64. (2019), 2. 138–180. Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971). II. rész. *Múltunk*, 64. (2019), 3. 234–276.

Zsidókérdéskutató Magyar Intézet vezetője, pedig külön kötetet szentelt azoknak, akiket ő a magyar fajvédelem úttörőinek tartott.¹¹

A fajvédelem tehát hasonlóan terhelt fogalom, mint a németellenesség, csak éppen ellenkező előjellel. Előbbi kifejezés menthetetlenül összegabalyodott a faji politikával, a 20. századi népiértésökkel, mindenekelőtt a holokauszttal. Pedig a faj (*race*) mai értelmében használt fogalma már a 19. század derekán hódított Európában, s a századelőn Budapesten is felvirágzott a természettudomány eszköztárát az emberi társadalmak tervezésére is alkalmazni szándékozó biológizmus. A darwinista alapokon nyugvó eugenika ekkoriban még elsősorban baloldali projekt volt, és a polgári radikális Madzsar József a Tanácsköztársaság népbiztoshelyetteseként igyekezett a gyakorlatba átültetni főbb eredményeit.¹² Az ellenforradalom uralomra jutásával azonban a jobboldali radikálisok által évtizedek óta propagált, a Nagy Háború derekán a magyar középrétegek máig ható törésvonalaihoz is nagyban hozzájáruló szélsőséges antiszemitizmus vált az eugenika legfontosabb motorjává, megközelítési módjává és irányává.¹³

A fajbiológiai szemlélet a fajvédelem táborán belül sem vált általánossá, sőt meghatározóvá sem. Jól példázza mindezt *A Cél* című periodika, amely 1916-ban előbb radikális antiszemita, fajvédő orgánummá, majd a húszas években – Méhelý Lajos keze alatt – kifejezetten fajbiológiai folyóirattá vált.¹⁴ S miközben Méhelý a fajvédők ünnepelt tudósa, állandó vendége és hivatkozási pontja lett, a külön professzor tudományosnak látszó érvelését ugyanők „jórészt meg sem értették, de ha meg is értettek valamit belőle, bizonyosan nem követték”.¹⁵ A meg nem értés valószínűsíthető – például – az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) talpasainál, akik a fajvédelmet lényegében a zsidóvéreessel azonosították. Ám mindeközben a mozgalom első vonalában egyetemet végzett, képzett, középosztálybeli egzisztenciák szerepeltek – s mint vezetők éppen ők hívták meg Méhelýt a rendezvényekre. Az ő különös attitűdjükhöz az asszimiláció kusza identitáskonstrukciói, illetve a politikusi észjárás sajátosságai adhatják a kulcsot. Vagyis Méhelý patológus antiszemitizmusa imponálhatott ugyan számukra, az univerzális biológizmus aligha lett volna szerencsés politikai útravaló a német ősökkel rendelkező Gömbös Gyulának, Eckhardt Tibornak és Ulain Ferencnek, az osztrák hátterű Lendvai Istvánnak, a szlovák felmenőkkel (nem) büszkélkedő Zsilinszky Endrének (és Zsabka Kálmánnak), valamint számos társuknak, akik talán származásukat is kompenzálták jobboldali radikalizmusukkal.¹⁶

¹¹ Bosnyák Zoltán: *A magyar fajvédelem úttörői*. Budapest, Stádium Kiadó, 1942.

¹² Hatos Pál: *Roszfűk világforradalma. Az 1919-es magyarországi Tanácsköztársaság története*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2021. 275–278.

¹³ Bihari Péter: *Lövészárkok a hátszágban: középosztály, zsidókérdés, antiszemitizmus az első világháború Magyarországon*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2008. 245–255.

¹⁴ Godinek Ibolya: Fajvédő eszme *A Cél* című folyóiratban. *Valóság*, 57. (2014), 2. 40–47.

¹⁵ Gyurgyák János: *Magyar fajvédők. Eszmetörténeti tanulmány*. Budapest, Osiris Kiadó, 2012. 89.

¹⁶ Karády Viktor – Kozma István: *Név és nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. 211.

Nem teljesen meglepő tehát, hogy Zsilinszky 1921-ben éppen *A Cél*-ban határolódott el udvariasan Méhelýtől, kifejtve, hogy a politikában „a magyar fajnak feltétlenül egy tágabb fogalmát kell megállapítani”.¹⁷ Két évvel később ugyanígy nyilatkozott Gömbös, aki a nemzetgyűlés nyilvánossága előtt kritizálta Méhelýt.¹⁸ Zsilinszky Méhelý lapjában pontosított: „csak azok az egészen, vagy részben idegen vérűek vehetők fel a magyarság erkölcsi és faji közösségébe, akik gondolkodásukkal, érzületükkel, faji öntudatukkal, testi-lelki mivoltukkal, ösztöneikkel egyek és elválaszthatatlanok tudnak lenni a magyarsággal” – írta 1923-ban a fajvédők vezető propagandistája, aki – társaival egyetemben – e beolvadásra alkalmatlannak gondolta a zsidóság tömegeit.¹⁹ Vagyis a fajvédők kevésnek tartották az asszimiláció parancsának engedelmessé váló honpolgárok saját identitását, s a trianoni valóság mögé álmodott magyar birodalmat „a vér, a történelem és a világnézet hármasságaként” meghatározott magyarsággal tervezték felépíteni.²⁰ A fajbiológiai gondolkodás zenitjén akadtak köztük, akik a vért emelték ki ebből a hármasságból és visszataláltak Méhelýhez, ám jellemző módon ők is németellenes kontextusban tették mindezt.²¹ A fajvédők heves antiszemitizmusa és ködös szemlélete hozzájárult a jogállami intézmények lebontásához és a zsidóellenes törvénykezéshez, miközben többük személyes sorsa a német- és náciellenes küzdelmekben és a zsidóellenes kereszttűl a mártírumbá vezetett.

Mindez abból fakad, hogy a fajvédő program nem szűkíthető le az antiszemitizmusra. Nézetrendszerük másik fontos sarokpontja integer revizionizmusuk volt, vagyis Gömbös és társai a történelmi Magyarország határainak visszaszerzését tűzték ki célul. Frontélményeik is szerepet játszottak abban, hogy militaristák lettek, ami nem egyszerűen katonai agitációt jelentett esetükben, hanem politikai kultúrát és mentalitást is. „Lovasított szerkesztőik” felismerték a sajtó közvélemény-formáló szerepét, ezért különös gondot fordítottak a propagandára. Duplán voltak ellenforradalmárok, mivel nem csupán a Tanácsköztársaság kommunizmusát, de az őszirózsás forradalom közértársasági szellemiségét is elvetették. Mind a két berendezkedést a magyar történelmi hagyományoktól idegennek gondolták, de markáns kritikával illették a szerintük idegen elemek – mindenekelőtt a „zsidók”²² és a németek – térfoglalását eredményező dualizmus kori liberális politikát is, amely elmulasztotta az időszerű politikai-gazdasági-társadalmi

¹⁷ Idézi: Paksy Zoltán: *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013. 59., 21. Zsilinszky 1925-ben, vitézzé avatásakor vette fel édesanyja családnevét, ezzel is demonstrálva magyarságát.

¹⁸ Kund Attila: Méhelý Lajos és a magyar fajbiológiai kísérlete (1920–1931). *Múltunk*, 57. (2012), 4. 247.

¹⁹ Idézi: Bartha Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*. MTA BTK TTI, 2019. 106.

²⁰ Zsilinszky Endre: Fajvédelem. *Nógrádi Hírlap*, 1922. március 5. 1.

²¹ „Azt a tévhitet is eloszlatja pontos vizsgálatai alapján Méhelý professzor, hogy nincsenek már tisztavérű magyarok. [...] Fajképünk hasonlíthatatlanul kedvezőbb, mint a birodalmi németiségé, melyről a német anthropológusok is elismerik, hogy német fajta nincs a világon, s még a lehetősége sincs meg annak, hogy ilyent [sic!] létre lehessen hozni Németország sokféle, össze-vissza keveredett fajú lakosságából.” Méhelý: *Vér és faj*. *Sorakozó*, 1940. július 5. 6.

²² Az idézőjel arra utal, hogy nem csupán ’izraelita vallású’ értelemben, hanem a valláselhagyó, zsidó származású magyar állampolgárokra is vonatkoztatták a kifejezést.

reformokat, s ezzel hozzájárult az 1918-as összeomláshoz. A történelmi Magyarország bukásában azonban nagyobb felelősségrészt osztottak ki Károlyi Mihály és Kun Béla uralmának. Rendszerüket az összeomlással összefüggésben anarchiaként értelmezték, ezért hangoztatták oly sokszor a rendet. Az 1918-as bukásért elsősorban a „zsidók”, a polgári radikálisok, a szabadkőművesek és a kommunisták „defetizmusát”, a nemzetiségek ármánykodását és a nagyhatalmak érzéketlenségét okolták.

Gömbösék az államvezetésben „erős kezet” – autokráciát, a korszak elején diktatúrát – szerettek volna látni és a gazdasági élet átszervezésében is nagyobb szerepet szántak volna az államnak. Etatisták voltak, vagyis a vágyott „keresztény nemzeti” reformokat az állam által, elsősorban a „zsidóság” rovására és a „keresztény” (értsd: nem „zsidó”) középrétegek javára tervezték lebonyolítani. Mivel a tősgyökeres magyar parasztságban vélték felfedezni a magyarság nemzetfenntartó erejét, saját „keresztény-középosztálybeli” érdekeik mellett különös figyelmet szenteltek a vidéknek, jóllehet pártjuk és mozgalmuk kifejezetten urbánus jelenség volt. Ez az attitűd vezette el Gömbös Gyulát a kisgazdapárti frakcióba 1920-ban, Eckhardt Tibort a Kisgazdapárt élére 1932-ben, s ezért lett Bajcsy-Zsilinszky Endre a radikális földreform híve a harmincas évekre, az évtized második felétől a Kisgazdapárt politikusaként

A fajvédők *homo novus*ok voltak a Tanácsköztársaság bukása után újraformálódó politikai arénában. Hevességük nem is palástolta rutinalanságukat. Részben ezzel magyarázható, hogy nem népszerűségük csúcsán, az ellenforradalom első éveiben alapították meg beszédes nevű alakulatukat, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Pártot, hanem 1924-ben, vagyis akkor, amikor a Bethlen István fémjelezte politikai-társadalmi konszolidáció sikerrel vetett gátat bármiféle radikalizmusnak. A mindenki által csak „Fajvédő Pártnak” nevezett formáció a szabad királyválasztás mellett tett hitet, Magyarország „agrárszellemben való újjászervezését” tervezte, a „gazdasági liberalizmus” elleni küzdelmükben pedig támaszkodtak volna a „népies erőkre” is. A gazdasági életben a „zsidóság” radikális, társadalmi részarányának megfelelő visszaszorítását tervezték, valamint vám- és adóreformot, illetve a földreform „gyors, részrehajlatlan és lelkiismeretes” végrehajtását követelték. A magyarság „nagyszerű világtörténelmi küldetését” vizionálták, „politikailag független, területileg és gazdaságilag életképes” Magyarországot akartak, és „keresztény” szellemben szervezték volna újjá az országot. A magántulajonra alapozva hirdettek munkásvédelmet, korporációs alapon képzelve el az osztályellentétek felszámolását. Céljaik között szerepelt a független közigazgatás, a decentralizált államigazgatás és a keresztény, „faji alapú” népnevelés is.²³

A „Fajvédő Párt” pár éven belül atomjaira hullt, miután az 1926-os választáson megsemmisítő vereséget szenvedett. A párt soraiból a pártvezéren, Gömbös Gyulán kívül csupán Borbély-Maczky Emil jutott be a parlamentbe, később hozzájuk csatlakozott Kontra Aladár és Héjjas Iván. Az ismertebb (bukott) fajvédők közül Bajcsy-Zsilinszky Endre kilépett a pártból, és 1928-ban lapot (*Előörs*), 1930-ban saját pártot (Nemzeti

²³ Gergely Jenő – Glatz Ferenc – Pölöskei Ferenc (szerk.): *Magyarországi pártprogramok 1919–1944*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1991. 101–109.

Radikális Párt – NRP) alapított. Eckhardt Tibor a Magyar Revíziós Liga alelnöke lett, majd 1931-ben függetlenként került vissza a törvényhozásba, hogy aztán 1932 végétől a Kisgazdapárt elnöke legyen. Bell Miklós, Zsirkay János, Lendvai István visszavonult a pártpolitikától, Ulain Ferenc a kisgazdákhoz csatlakozott. Budaházy Miklós és Dánér Béla autóbalesetben veszítették életüket 1930-ban.²⁴ A legfontosabb fajvédő politikus, vagyis Gömbös Gyula mindeközben a parlamentben elkezdett közeledni korábbi ellenfeléhez, Bethlen Istvánhoz és a kormánypárthoz. Összességében, a harmincas évekre a fajvédő mozgalom annak ellenére defenzívába szorult, hogy a kormánypártba viszszaalakuló Gömbös 1932 és 1936 között az ország miniszterelnöke lett. A mozgalom szempontjából fontosabbnak bizonyult ugyanis, hogy Hitler felemelkedésével, majd hatalomra jutásával új konkurencia ütötte fel a fejét a szélsőjobb oldalon: a vallásos alapokat újragány mítoszokkal ötvöző, a biológiaiilag definiált rasszokat rangsorba állító, s Németországban csakhamar totális diktatúrát kiépítő nemzetiszocializmus.

A két világháború közötti időszak külpolitikai történései tulajdonképpen minden magyar fajvédőt el kellett (volna) juttassanak a harsány *náciellenesség*ig, amely a harmincas évek magyar közéletében kibogozhatatlanul összefonódott a *németellenességgel*. Többük el is jutott – méghozzá a prominensek közül – eddig az eszméig. A fajvédelem és a nemzetiszocializmus különbségeire mégsem csupán Szabó Dezső,²⁵ Lendvai István,²⁶ baráti Huszár Aladár,²⁷ Bangha Béla,²⁸ Bajcsy-Zsilinszky Endre²⁹ vagy éppen Budaváry László³⁰ pályafutása a példa. A németellenesség (s ezáltal a náciellenesség) bele volt kódolva a magyar fajvédelem függetlenségi hagyományhoz kapcsolódó nézetrendszerébe, vagyis annak mintegy logikus következményének tekinthető. A fajvédő világlátás szerint ugyanis az általuk értett „magyar faj” állandó defenzívában van, mivel folyamatosan külső erők ostromolják és belső erők mértelyezik. A fajvédők ebbe az értelmezési keretbe helyezték a trianoni békeszerződést, adaptálva a német tördőféselméletet, jóllehet az I. világháborús fegyvertársról sem csupán elismerően nyilatkoztak.

A kuruc hagyomány ápolása közkedvelt megnyilvánulási formája volt már a 19. századi Habsburg-ellenességnek is (hogy csak Thaly Kálmán munkásságára utaljunk e helyütt), sőt, éppen ez a törés – vagyis a Habsburgokhoz fűződő viszony – emelkedett a legfőbb közjogi problémává a dualizmus hosszú évtizedeiben, vagyis akkor, amikor

²⁴ Vonyó József: *Gömbös Gyula és a hatalom: egy politikussá lett katonatiszt*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2018. 219. Bartha (2019): i. m. 142.

²⁵ Szabó tudományos igényű, modern szemléletű biográfiája még várat magára. Addig is – tengernyi visszaemlékezés és tanulmány mellett – forráskritikával használhatóak: Nagy Péter: *Szabó Dezső*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. Gombos Gyula: *Szabó Dezső*. München, Molnár József (Auróra Könyvek), 1966.

²⁶ Veszprémy László Bernát: A másik Lendvai. Lendvai István publicisztikája 1936 és 1944 között. In Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas Évkönyv 2016*. Budapest, Magyar Napló, 2017. 185–203.

²⁷ Nagy László: *Az Ipolytól Dachauig – baráti Huszár Aladár élettörténete*. Budapest, Rozetta Stúdió Kft., 2018.

²⁸ Klestenitz Tibor: *Pajzs és kard. Bangha Béla élete és eszmeisége*. Budapest, Századvég Kiadó, 2020.

²⁹ Bartha (2019): i. m.

³⁰ Veszprémy László Bernát: „Zöld bolsevizmus”. Budaváry László nyilasellenességének ellentmondásai. *Kommentár*, (2021), 1. 44–52.

a Horthy-kori politikusok szocializálódtak. Csak a Nagy Háború volt képes ideiglenesen lecsendesíteni a kuruc narratívát. „Ezt tárgyalni csudaszép dolog, de csak a háború után” – fogalmazott Komáromi János 1916-ban,³¹ s a két világháború közti korszak ismert írója nem is késlekedett sokat. 1921-ben a kurucokról mint rongyos gárdáról adott ki gyűjteményes kötetet,³² s a két témát még a katolikus *Nemzeti Ujság* kritikusa is egynek érezte.³³ A Horthy-korszakban a németellenesség vagy legalábbis a német expanziótól való félelem a magyar közéletben – hol búvópatakként, hol heves ideológiai csaták formájában – végig jelen volt, s korántsem csak a politikai baloldalt jellemezte.³⁴ A magyarországi radikális jobboldal az 1921-es nyugat-magyarországi felkelést – s benne a rongyos gárda részvételét – előszeretettel interpretálta „kurucos” revíziós sikerként,³⁵ kiemelve, hogy „a rongyos gárda késő kurucok bátor utódjai”.³⁶

Hogy ugyanakkor a Bécs-ellenesség nem jelentett automatikusan németellenességet, azt a magyar és német jobboldali radikálisok húszas évek eleji kooperációs kísérletei is bizonyítják, bár a fajvédők elsősorban nem Hitlerrel, hanem a nála ekkor még jóval nevesebb (és idősebb) Erich Ludendorff tábornokkal keresték a kapcsolatot.³⁷ Mindez poroszos neveltetésű, fegyverbarátságban edződött és mérhetetlenül csalódott, vesztes katonatisztek aktuálpolitikai érdekszövetsége volt, kevés ideológiával és még kevesebb reménnyel. A függetlenségi gondolatba oltott fajvédelemnek ugyanakkor integráns része volt a heves antiszemitizmus, amely olyan dualizmus kori alapokra támaszkodhatott, mint a Függetlenségi Pártból az 1880-as évek derekára az Országos Antiszemita Párt parlamenti frakciójába átlavírozó Verhovay Gyula munkássága.³⁸ Az I. világháború éveiben a Függetlenségi Párt jobboldali radikálisai a *Virradat* és az *Uj Nemzedék* című lapok körül gyülekeztek, és leghangosabban Szekfű Gyula botránykönyvvé vált munkája (*A száműzött Rákóczi*, 1913) ellen indított hajszában hallatták hangjukat. Kacziány Géza és társai támadásainál fontosabb, hogy ebből a körből emelkedett ki Milotay István, a jobboldali radikalizmus számos árnyalatát kipróbáló, nagy tehetségű publicista. Megemlítendő továbbá, hogy a Nagy György vezette Köztársasági Pártban működött az a kör, amely magja lett a IV. Károly második visszatérési kísérlete után megalakult Habsburgellenes Ligának. Ez pedig „a Fajvédő Párt egyik kis csírája volt” Szabó Miklós történész szerint.³⁹

³¹ Komáromi János levele Harsányi Istvánhoz. Bécs, 1916. december 11. Idézi: Jaskóné Gácsi Mária: *Komáromi János írói világa és a regényforma lehetőségei*. Doktori (PhD-) értekezés. PPK, 2013. 48.

³² Komáromi János: *Rongyos Gárda. Tizenhat elbeszélés*. Budapest, Pallas Irod. és Nyomdai Rt., 1921.

³³ K.: Komáromi János kurucregénye. *Nemzeti Ujság*, 1922. november 26. 6.

³⁴ A kormányzó vonatkozásában lásd: Ungváry Krisztián: *Horthy Miklós: a kormányzó és felelőssége, 1920–1944*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2020. 170–184.

³⁵ Például: Rongyos kurucok. *A Nép*, 1922. január 4. 6.

³⁶ m. e.: Jeltelen sírok. *Szózat*, 1923. október 12. 7.

³⁷ Vonyó (2018): i. m. 201–202.

³⁸ Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmetörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 344–346., 715–716. Verhovayt „az első fajvédő képviselőként” méltatja: A ceglédi Turul Törzs példaadó munkája. *Sorakozó*, 1939. április 14. 7.

³⁹ Szabó Miklós: *Az újkonzervativizmus és a jobboldali radikalizmus története 1867–1918*. Budapest, [k. n.], 2015. 388.

Az egyik legfontosabb fajvédő ideológus, Szabó Dezső már egy évtizeddel Hitler hatalomra jutása előtt szemben állt a németekkel. „Különösen veszélyesnek tartjuk azt a leplezetlen német agitációt, mely az utóbbi években mind fokozottabb erővel folyik. Vigyáznunk kell, az erős német faj a történelem egy váratlan zökkenésénél megint felülkerülhet, s a brutális német imperializmus hatalmi álmában egy hajszálnyival sem vár kevésbé irtóztos sors ránk” – fogalmazott 1923-ban.⁴⁰ Az 1925-ös locarnói egyezmény, amely csupán Németország nyugati határait szavatolta, a fajvédő tábor egy másik meghatározó (jóllehet ekkorra igencsak elárvult) ideológusát, vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endét fordította meg külpolitikailag. „Nekünk Nyugat-Magyarország nem presztízskérdés: az élet kérdése. Mi nem mondhatunk le a történelmi határokról éppen ott, ahol a német kolosszussal érintkezünk, s nem engedhetjük behorpasztani a bordánkat éppen attól a hatalomtól, amely a csöndes kulturális beszüremkedés módszereivel félelmetesen csúszik előre országunk és nemzetünk szíve felé, és amellyel szemben ezer éven át kellett véres harcokban védekeznünk” – foglalta össze a történelmi alapvetésű fajvédő geopolitikát Bajcsy-Zsilinszky 1927 végén.⁴¹

Hitler 1933-as hatalomra jutásával a németellenes fajvédő próféták és híveik hamar csapdahelyzetbe kerültek. Az általuk is hön áhitott revízió ugyanis egy saját felfogásuk szerint is az ország szuverenitását veszélyeztető nagyhatalom segítségével vált elérhetővé. Hitler egyszerre jelentette a határrevízió reményét és a „gyarmatvízió” veszélyét.⁴² „A Németországgal való szorosabb viszony nemcsak az önálló magyar államgondolat halálát jelentené, hanem a magyar lélek s a magyar kultúra önállóságának és hivatásának odadobását, föllaldozását is” – fogalmazott Féja Géza 1933 májusában hamisítatlan fajvédő érveléssel.⁴³ A végzettől érkező ajándékot – hogy Márai Sándor szavait kölcsönözzük e helyütt – mégsem utasította vissza sem Féja, sem más fajvédők (ahogyan annak idején Márai sem⁴⁴), mivel a revíziót mindannyian történelmi jussként értelmezték. Ez az ellentmondás a németellenes magyar fajvédelem egész intézményrendszerét feszítette, miközben nem csak ők szorongtak. A náci expanzió miatt még egy olyan „jellegzetes magyar fasiszta szervezetben” is akadtak kritikus hangok, mint amilyen állítólag a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) volt. A MOVE 1944-es, az egylet által kiadott reprezentatív történetében az egyik szerző Zrínyi Miklóst idézve erről írt: „török helyett osztrák jármot kaptunk nyakunkba, cserébe, jó néhány száz évre. »Drang nach Westen« helyett »Drang nach Osten«-t. Ami akkor igaz volt, igaz ma is” – tette hozzá a szerző.⁴⁵ Ez nem eseti kiszólás volt. Az 1938-ban kiadott MOVE Nemzetvédelmi Katé

⁴⁰ Idézi: Péterfi Gábor: *Szabó Dezső és Féja Géza Trianon-reflexiója és külpolitikai nézetei*. Budapest, L'Harmattan, 2011. 59–60.

⁴¹ Vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre: Osztrák–magyar Locarno? *Magyarság*, 1927. december 7. 1. Részletesen: Pritz Pál: A fajvédők külpolitikai nézetei, 1918–1936. *Századok*, 124. (1990), 5–6. 617–669.

⁴² Romsics Gergely: *Nép, nemzet, birodalom. A Habsburg Birodalom emlékezete a német, osztrák és magyar történetpolitikai gondolkodásban, 1918–1941*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2010. 329.

⁴³ Idézi: Péterfi Gábor (szerk.): *Trianon és a revízió. A népi írók tanulmányai, cikkei és feljegyzései (1920–1944)*. Budapest, Osiris Kiadó, 2021. 243.

⁴⁴ Vö. Márai Sándor: Horthy Miklós felszabadította Kassát. *Pesti Hírlap*, 1938. november 12. 2.

⁴⁵ Szeder János (szerk.): *MOVE 1918–1943*. Budapest, MOVE Nyomda, 1943. 34.

hasonló gondolatokat közölt,⁴⁶ a Bosnyák Zoltán idézett könyvét 1942-ben megjelentető, jobboldali kiadványokra szakosodott Stádium Kiadó vezetői közül pedig éppen ez év elején kezdtek többen megínogni németbarátságukban.⁴⁷

Könyvük főszereplői – vagyis a törzsökös magyarok, a rongyos gárdisták és a turáni vadászok – abban voltak egyedülállóak a magyar fajvédők között, hogy a fajvédelem németellenes élet 1938 tavaszától a háború végéig intézményesen, markánsan és következetesen képviselték,⁴⁸ vezetőik közül többen meghatározó alakjai – egyesek mártírjai – lettek az 1944-es magyar ellenállásnak. Abszurd módon tehát e szervezetek pontosan azok ellen a „kiforratlan új eszmék és áramlatok, idegen szelek, sőt tornádók” ellen küzdöttek, amelyektől Oroszlány is óvta a magyarságot bevezetőnk elején idézett cikkében.⁴⁹ Liberálisok, konzervatívok és németellenes fajvédők (miképp a szociáldemokraták is) ilyen viharkeltő új eszmének tartották a nemzetiszocializmust, amely a Harmadik Birodalom expanzív külpolitikájának szolgálatába állítja a honi németiséget, s ezáltal belülről is bomlasztja a magyarságot. Elsősorban németellenességükből táplálkozott nyilasellenességük, mivel a hungaristákat a németek kiszolgálóinak tartották, s zavaros, balsevistának tartott ideológiájuktól is ódzkodtak.⁵⁰ Mindez azért figyelemre méltó, mert a náci Németországhoz fűződő viszony a magyar közélet jó részében nem statikus állapot, hanem dinamikus változó viszonyrendszer volt, s a Berlinből elrendezett „Új Európa” gondolata 1940 nyarán csúcsra jutott a revíziós sikerekkel megnagyobbodott Magyarországon (is).⁵¹ A Molotov–Ribbentrop-paktum idején az 1989 előtti történetírásban piedesztálra emelt kommunisták sem forszírozták az antifasiszta harcot (ahogyan a nyilasok sem az antibalsevistát).⁵²

A kötet lapjairól kirajzolódó, esetenként a szociáldemokratákhoz (sőt, akaratlanul, a kommunistákig) is utat találó, legitimista-liberális-fajvédő kapcsolati háló gyökerei az 1937. október 10-i „körmendi kézfogásig” vezethetőek vissza, amikor is Sigray Antal, Rassay Károly és Eckhardt Tibor együtt tett hitet a szabadság, a parlamentarizmus és a függetlenség mellett, valamint a diktatúra és az „idegen érdekek” kiszolgálói ellen. Közös kiállásukat a *Népszava* is üdvözölte.⁵³ A törekeny német- és nyilasellenes egységfront fajvédelmi szárnya a következő év tavaszán, az Anschlusst követően intézményesült,

⁴⁶ Dósa Rudolfné: *A MOVE – egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet. 1918–1944.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972. 214–215.

⁴⁷ Saly Dezső: *Szigorúan bizalmas! Fekete könyv: 1939–1944.* Budapest, Anonymus, 1945. 457.

⁴⁸ A következetesség alól csupán a rongyos gárda hetilapjának egyes cikkei jelentenek kivételt.

⁴⁹ O. G. (1938): i. m. 1.

⁵⁰ A konzervatívok vonatkozásában legújabbban: Béla Bodó: Faith, Family and Fatherland. Conservatism and Right Radicalism in Interwar Hungary. In Marco Bresciani (szerk.): *Conservatives and Right Radicals in Interwar Europe.* London, Routledge, 2021. 189.

⁵¹ Juhász Gyula: *Uralkodó eszmék Magyarországon 1939–1944.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1983. 104.

⁵² Olivier Wieviorka: *The Resistance in Western Europe, 1940–1945.* New York, Columbia University Press, 2019. XIII.; Sipos Balázs: Szovjetbarát és szovjetellenes nyilas propaganda 1939–1941. *Múltunk*, 41. (1996), 2. 118–132.

⁵³ Kardos József: *Legitimizmus. Legitimista politikusok Magyarországon a két világháború között.* Budapest, Korona Kiadó, 1998. 249–256.

amikor is a trianoni Magyarország határos lett egy expanzív államideológiájú, nyolcvanmilliósi birodalommal. 1938 márciusában nem lehetett tudni, hogy „a német vezérkari térképeken melyik ország felé hajlanak az előrenyomulási irányt jelző égővörös nyilak, és vad rémhírek zaklatták fel a kedélyeket”, miközben a már újévkor „1938 a miénk” feliratú röplapokkal kampányoló nyilások aktivizálódására a budapesti német követ is felfigyelt.⁵⁴ S bár a náciknak nem volt mestertervük az európai német hegemonia megvalósítására,⁵⁵ Hitler pedig nem tervezte Magyarország megszállását (ekkor még), mérvadó náci politikusok 1938 áprilisában sem tartották evidensnek az új közös határt,⁵⁶ egy évvel később pedig egy német újság hasonló tónusú cikke miatt tiltakozott a magyar Külügyminisztérium.⁵⁷

1938 nyarán és őszén Bécsben felvonuló tüntetést rendeztek „Sopron és környéke Németországhoz csatolásának kikényszerítéséért”, a határ körzetében pedig egyre több pángermán agitátor érkezését észlelték a magyar hatóságok.⁵⁸ A nyilások sem lankadtak. Az éppen Nemzeti Szocialista Magyar Párt nevet viselő alakulat működését az a Hubay Kálmán professzionalizálta éppen, aki „egyértelmű elköteleződést ígért az eszmeileg rokonnak tekintett Berlin–Róma tengely irányába”.⁵⁹ A nyilásokkal szemben erélytelennek bizonyuló Darányi Kálmán kormányfő már 1938 májusának derekán megbukott, és sokan nagy reményekkel néztek az új miniszterelnök, Imrédy Béla kormányfősege elé. Imrédy a Gömbös-kormány pénzügyminisztereként, a Magyar Nemzeti Bank (MNB) – kiváló angolszász kapcsolatokkal rendelkező – elnökeként, majd a Darányi-kabinet közgazdasági minisztereként szerzett hírnevet magának. A közvélemény emellett a gazdaságfejlesztés (s benne a fegyverkezés) érdekében indított győri program, valamint az első zsidótörvény egyik kidolgozójaként is ismerte a hithű katolikusként számontartott jobboldali technokrata politikust, aki az Országos Frontharcos Szövetség értekezletén „fantáziátlan fantasztákként” és „magyartalan magyarokként” emlékezett meg a nyilásokról.⁶⁰ Ekkor keletkezett írásaiban nem is hivatkozott külföldi mintákra, ehelyett kifejezetten „magyar fajvédelemről beszélt”.⁶¹ Itt kezdődik a történetünk.

⁵⁴ Sipos Péter (szerk.): *Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970. 31.

⁵⁵ Tim Kirk: Nazi Plans for a new European Order and European Responses. In Johannes Dalfinger – Dieter Pohl (szerk.): *A New Nationalist Europe Under Hitler. Concepts of Europe and Transnational Networks in the National Socialist Sphere of Influence, 1933–1945*. London, Routledge, 2019. 71.

⁵⁶ Tóth Imre: *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2020. 375–376.

⁵⁷ HU MNL OL K63, 253. doboz, 1939, 21/7, I., 284–287. A nyugatmagyarországi „pángermán” propagandára: HU MNL OL K63, 21/7, II., b., 72–109.

⁵⁸ Tóth (2020): i. m. 367., 376.

⁵⁹ Paksa (2012): i. m. 122.

⁶⁰ Imrédy miniszterelnök a tűzharcos eszme megbecsüléséről. *Pesti Hírlap*, 1938. június 14. 5.

⁶¹ Vonyó (2021): i. m. 447. Imrédy reformterveiben a sokat emlegetett 1938. nyári olaszországi és németországi látogatás nem tartalmi szempontból hozott változást, hanem a vágyott reformok kivitelezésének sebességét és az ehhez szükségesnek gondolt hatalomcentralizációs elképzeléseket illetően. Vonyó (2021): i. m.

Vákát

Törzsökös magyarok

Egy fogalom és gazdái

A „törzsökösség” egyike a magyar eszmetörténet olyan elszabadult fogalmainak, amelyet antiszemita és zsidók egyaránt használtak a két világháború között. Meg persze mások is, teljesen más kontextusban és jóval korábban. Csokonai Vitéz Mihály a 18. század alkonyán a moldvai csángókat emlegette „törzsökös magyarokként”,⁶² s a későbbiek során ez az értelmezés, vagyis az „őshonos” maradt a meghatározó. Jászi Oszkár és Szabó Ervin is magától értedődően és ilyen értelemben használták a fogalmat a *Husadik Század* 1917-es körkérdésére adott válaszukban (ahol mindketten amellet érveltek: van Magyarországon zsidókérdés).⁶³ Egy „város bennszülött lakossága” „az itt régóta élő néprétegek saját természetes szaporulatából épül fel s így annak törzsökös lakosságát alkotja” – fogalmazott a statisztikus Thirring Gusztáv,⁶⁴ és az antiszemita törvénykezés statisztikai megalapozásáról gondoskodó Kovács Alajos sem használta másképp a fogalmat.⁶⁵ Örök kérdés marad ugyanakkor: milyen régóta kell adott helyen élnie egy közösségnek az őshonossághoz? A békésebb időkben csupán filozofát megmozgató probléma a zsidótörvények idején húsba vágó (politikai és egzisztenciális) kérdéssé vált. *A Magyar Zsidók Lapja* pontosan ezért értekezett „törzsökös magyar zsidóságról” a második zsidótörvény utáni defenzívában, éppen Kovács adataira reagálva.⁶⁶ Ám a nagy tekintélyű antiszemita statisztikus annak ellenére sem faji értelemben használta a fogalmat, hogy mások utóbb ezt olvasták ki soraiból.⁶⁷

⁶² Csokonai Vitéz Mihály: Marosvásárhelyi gondolatok (1798). In *Csokonai Vitéz Mihály: Versek. Válogatott versek*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2000. 44.

⁶³ *A zsidókérdés Magyarországon. A Husadik Század körkérdése*. Budapest, Társadalomtudományi Társaság, 1917. 98., 145–146.

⁶⁴ Thirring Gusztáv: *Budapest főváros demográfiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben*. I., 1. rész. Budapest, Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, 1936–1937. 97.

⁶⁵ Kovács Alajos: Városaink egymásközi népcseréje. *Városi Szemle*, 23. (1937) 5. 668–670.

⁶⁶ A magyar zsidóság 70 százaléka már itt élt a szabadságharc idején. Válasz Kovács Alajosnak. *A Magyar Zsidók Lapja*, 1939. június 1. 13. Vö. továbbá: Laczó Ferenc: *Felvilágosult vallás és modern katasztrófa közt. Magyar zsidó gondolkodás a Horthy-korban*. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 99.

⁶⁷ Thirringével egyező törzsökösfogalomhoz például: Kovács Alajos: Kik magyarosították meg Budapestet? *Uj Magyarország*, 1939. március 8. 1. Karády Viktor szerint Kovács 1938 után elkezdte „használni az »árja« faji ragozást egyes publikációiban a zsidótörvények éveiben, megkülönböztetve a »törzsökös magyarokat« a német, szláv és egyéb árnjaktól valamint természetesen a zsidóktól”. Karády Viktor: A magyar nemzetiségi statisztika a „zsidó térfoglalásig” és az „örsékváltásig”. *socio.hu* 5. (2015), 2. 14. A szerző állítása alátámasztására saját társszerzős munkájára hivatkozik. Karády–Kozma (2002): i. m. 127. Az itt közölt, állítólag „a jeles statisztikus által kidolgozott összesítő táblázat” az egyes „népfajok” („törzsökösök”, „németárja”, „szlávárja” stb.) különböző értelmiségi foglalkozási szférákban elfoglalt becsült arányait közli. Csakhogy Kovács egyáltalán nem használja ezt az értelmezési keretet és a táblázatot sem közli Karády által hivatkozott munkájában. Kovács Alajos: A nevek és névváltoztatások statisztikája. *Statisztikai Szemle*, 8. (1930) 3. 228–240. Karády az innen „extrapolált számok” kapcsán a *Sárkány* folyóirat 1938. decemberi számára is hivatkozik. Azonban innen nem a számok, hanem az említett faji alapú elnevezések

A Kovácsot félreinterpretálók közé tartoztak azok a „törzsökös magyarok” is, akik 1938 novemberében léptek a forrongó magyar közélet porondjára. Kulcsfigurájuk, baráti Huszár Aladár jellegzetes alakja a magyar fajvédelmi gondolatnak. Régi középnemesi családból származott, és lelkesen harcolt az I. világháborúban, hogy aztán hasonló pályát fusson be, mint Bajcsy-Zsilinszky Endre, Szabó Dezső vagy éppen Lendvai István. A felsorolt ideológusokhoz képest ugyanakkor fontos különbség, hogy baráti Huszár jobban és tartósabban kötődött az ellenforradalmi *mainstream*hez, és magához az ellenforradalomhoz is. 1919 január végén Balassagyarmat városparancsnokaként szerepet játszott a csehek kiverésében, majd ellenforradalmi karrierjét a *Bujdosó könyv* szerzője, Tormay Cécile bújtatásával alapozta tovább a Tanácsköztársaság idején. Bár a vörösteror Nógrádban nemigen szedett áldozatokat,⁶⁸ a vörös bosszú elől pedig baráti Huszár utóbb a „csehszlovák hatóságok oltalma alá” menekült,⁶⁹ a fegyveres ellenállás és a halálos üldözöttség későbbiek során is előszeretettel hangoztatott belépője szépen ívelő pályára tette a harmincas éveit taposó fiatalembert. Baráti Huszár a húszas években több vármegye főispánja, 1932 és 1934 között pedig Budapest főpolgármestere volt. „Gömbös-fiókaként” tartották számon, és 1932 őszén be is lépett a kormánypartba, miközben a főváros élén élvezte Wolff Károly Keresztény Községi Pártjának támogatását is. Főpolgármestersége idején azonban többször szembekerült a miniszterelnökkel, mivel nem tudott azonosulni Gömbös hatalomgyakorlásával, pártszervezési módszereivel.⁷⁰ Baráti Huszárt lemondása után az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) elnökének nevezte ki a kormányzó. Ebbéli pozícióját egészen a német megszállásig betöltötte. OTI-elnyökként egyúttal a felsőház tagja is lett, ami további súlyt adott az 1942 végén titkos tanácsossá kinevezett, majd a Bethlen István nevével fémjelzett Magyar Nemzeti Társaskörbe is meghívott notabilitás megnyilatkozásainak. Baráti Huszár kiállásaival Kállay Miklós külpolitikáját és a függetlenségpárti, háborúellenes Magyar Történelmi Emlékbizottságot is támogatta.⁷¹

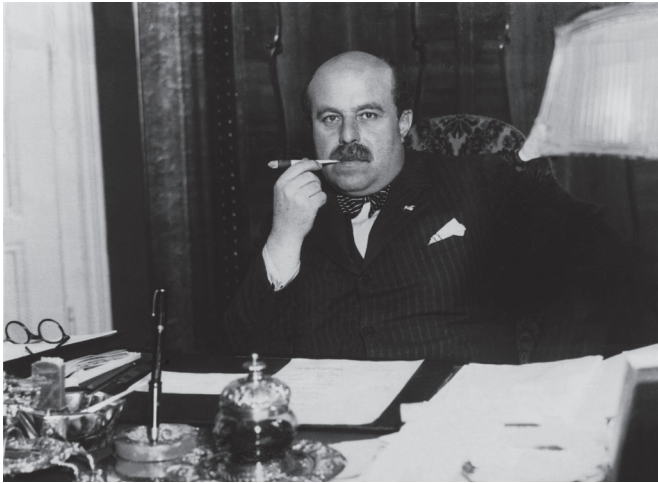
származnak, amiket a lap – egyetlen hivatal névmagyarosítási adatsora nyomán általánosított – „becslése” özszemos Kovács adataival. Vö. Számok szava. *Sárkány*, 1. (1938), december. 5–6. A sárkányos statisztika komolytalanságát érzékelteti, hogy a budapesti kereskedelem és az ipar „elárjasodását” a Baross Szövetség (BSZ) címjegyzékéből, névelemzéssel igyekeztek bizonyítani. Makay László: Törzsökösök, árják és zsidók a főváros iparában és kereskedelmében. *Sárkány*, 2. (1939), 3. 11–12.

⁶⁸ Hatos (2021): i. m. 373.

⁶⁹ Ablonczy Balázs: *Száz év múlva lejár? Újabb Trianon-legendák*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2022. 117.

⁷⁰ Baráti Huszár komolyan vette Gömbös 95 pontját, ezért is kellett csalódnia. Székfoglalójában a közéleti tisztaság és a függetlenség fontosságán túl hangsúlyozta a munkásság iránti rokonszenvét és az antiszemitizmussal való szembehelyezkedést is, ami „összecseng a Gömbös-kormányprogramjában megfogalmazottakkal”. Feitl István (szerk.): *A főváros élén. Budapest főpolgármesterei és polgármesterei 1873–1950*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2008. 76. Főpolgármesteri búcsúbeszédében az autonómia fontosságát hangoztatta. Gergely Jenő: *A Keresztény Községi (Wolff) Párt 1920–1939*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2010. 310. Vö. Gergely (2010): i. m. 285.

⁷¹ A Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívása. *Népszava*, 1942. március 1. 7.; Nagy (2018): i. m. 330–337.

Baráti Huszár Aladár, Budapest főpolgármestere

Tormay Cécile egykori megmentője publicisztikai munkásságában öntudatos jobboldaliként, Horthy Miklós kormányzó híveként és magyar fajvédőként kardoskodott a Szent István-i állameszme és Nagy-Magyarország mellett, miközben a világháború idején – bolsevizmus- és szovjetellenes nézetei ellenére – nemcsak a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek,⁷² de a halálra ítélt Schönherz Zoltán mellett is kiállt. Sőt, 1942 januárjában tárgyalt is a kommunista Schönherzcel a Centrál kávéházban.⁷³ Az OTI-vezérnek „a francia és angol orientációt követő” *Magyar Nemzet*ben megjelent cikkeit a parlamentben is szóvá tették a nyilasok,⁷⁴ akik a szerintük félszívvel végrehajtott OTI-s őrsváltást is felemlegették neki ugyanitt.⁷⁵ Nem véletlenül. Baráti Huszár publicisztikai következetes, nyílt nyilas- és németellenes beállítottságról tettek tanúbizonyságot, jöllehet szerzőjük 1938-ban úgy fogalmazott, ha német lenne, náci lenne⁷⁶ – hasonlóképpen, ahogyan Bajcsy-Zsilinszky is az olaszok számára ideális államformaként méltatta a fasizmust.⁷⁷ Csakhogy mindkét fajvédő ideológus úgy gondolta, Mussolini és Hitler államideológiája teljesen idegen a „magyar lélektől” (Bajcsy-Zsilinszkynél: „vérmérséklettől”), ráadásul a német és a magyar külpolitikai célok is összeegyeztethetetlenek. Baráti Huszár a vészesen terjedő, Magyarországra is importált nemzetiszocializmusra

⁷² Baráti Huszár Aladár: *Küzdelem a magyarságért*. Budapest, Hungária, 1941. 92., 159.

⁷³ Nagy (2018): i. m. 333.

⁷⁴ Maróthy Károly felszólalása. KN 1939, VII. kötet 552. (1940. november 19.)

⁷⁵ Vajna Gábor felszólalása. KN 1939, XIII. kötet 506. (1942. június 10.)

⁷⁶ „Őszintén bevallom, ha német lennék, szívvel, lélekkel és a meggyőződés minden erejével ott állnék a mögött a Hitler vezér és kancellár mögött, aki visszaadta porba sújtott nemzetének öntudatát és a német erőt és hatalmat oly magaslatokra emelte, amelyet eddig ennek a nagy népnek a történelme sem ismert.” Baráti Huszár Aladár: Talán szabad még Magyarországon magyarnak lenni? *Magyar Nemzet*, 1938. november 23. 6.

⁷⁷ Bartha (2019): i. m. 202–203.

valamiféle új európai „kozmpolitizmusként” tekintett, amely lebontja az „ősi” magyar alkotmányosságot és nemzetkaraktert,⁷⁸ végső soron pedig magát az államot is.

„A valódi értelemben vett magyar impériumot és magyar politikát csak akkor tudunk teremteni, ha önállóak és függetlenek voltunk” – fogalmazott baráti Huszár 1941-ben, s e következetesen vallott nézete miatt került szembe a nyilasokkal, illetve minden olyan politikai erővel, amely a magyar jövőt Berlin sikereihez kötötte. Legalább ennyire fontos volt számára az említett „magyar lélek” – ez nála a nemzetvé válás fő kritériuma –, így elsődleges feladatnak tartotta a „nemzetté magasztosult nép lelkiségét csorbíthatatlanul és érintetlenül megőrizni”. Baráti Huszár szerint „a magyarság a maga történelmi fejlődésében elsősorban nem vér és faj, hanem lélek és eszme”, ám rögvest le is szűkítette ezt a hamisíthatatlanul liberális álláspontot. Szerinte ugyanis az 1918–1919-es forradalmakhoz vezető zsidó, és a harmincas évektől elburjánzó német disszimiláció megmutatta, hogy „a magyar lelkiség és eszme csorbíthatatlanul, változatlanul a maga teljességében elsősorban azoknál él, akiknél azt a vérség és fajiság alátámasztja”.⁷⁹ Vagyis: „mi vérünkben hordozzuk ezt a lelket és más lelket nem tudunk viselni”.⁸⁰ Ez volt a „törzsökös” mozgalmak defenzív és alapvetően ellentmondásos (a faji politika ellen faji szelekcióval érvelő) eszmei kiindulópontja.

Baráti Huszár először 1938 márciusának végén a nyilasoknak még át nem játszott *Magyarság* hasábjain, Pethő Sándor egyik vezércikkén felbuzdulva körvonalazta a mozgalom céljait, arra szólítva fel „minden aggódó törzsökös magyarembert [sic!] és minden idegennyelvű, de hűséges magyart”, hogy egy olyan társadalmi szervezetbe tömörüljenek, „amelynek egyedüli célja azt a magasztos ideált szolgálni, hogy Magyarország legyen a magyaroké”. Köntörfalazás nélkül megfogalmazta: „mi törzsökös magyarok már kezdünk torkig lenni az ifjúsvábok ugrálásával. Én sem akarok reakciós, liberális, vagy éppen baloldali politikát. Évtizedek óta állok a jobboldali keresztény nemzeti politika szolgálatában, de létkérdéseinket nem idegen formula szerint, hanem az ősi magyar történelmi tradíciók és a magyar lelkiség szellemében kívánom megoldani.”⁸¹ A felhívás nyomán két vonalon indult meg a szervezkedés. Először a magyar nemesi családok jelentkeztek;⁸² közülük is elsőként a Dessewffy nemzetség tett hitet is a „törzsökösség” mellett, 1938 májusának elején. A nemzetség „testvéri jobbát” nyújtotta a magyar paraszt felé, akikkel – mint az 1944-es Magyar Front (MF) létrehozásában oroszlánszerepet játszó gróf Dessewffy Gyula fogalmazott – osztoznak „a törzsökös magyar származásban,

⁷⁸ Baráti Huszár Aladár: Gondolatok egy külföldről jött levél nyomán. *Magyar Nemzet*, 1941. február 14. 4.

⁷⁹ Baráti Huszár Aladár: *Gondolatok a világháború alatt*. Budapest, Rege, 1943. 132. A nyilasokat is főképp azért támadta, mert nem elég „völkisch”-ek, nem azt hirdetik, „hogy Magyarországot a magyar faj supremáciájára kell alapítani és felépíteni”. Baráti (1943): i. m. 336. A bekezdés további idézetei: Baráti (1943): i. m. 17., 168., 125.

⁸⁰ Baráti Huszár Aladár beszéde. Jegyzőkönyv a TVOSZ miskolci csoportjának a Zenepalotában 1943. szeptember 12-én megtartott alakuló közgyűléséről. HU MNL BAZML IV. 1925. b, 26. d. 4.

⁸¹ Baráti Huszár Aladár: „Magyarország legyen a magyaroké”. *Magyarság*, 1938. március 30. 9.

⁸² „Kezdetben vala a nemzetségek szervezkedése: oly jelenség, amely nem volt egészen mentes rendi csökevényektől” – jegyezte meg epésen a törzsökösök radikális szárnyával szimpatizáló történész. Vö. Ferdinándy Mihály: *A törzsökösök: forma és szerep*. *Pesti Napló*, 1939. február 12. 30.

e földnek szeretetében, a földhöz való jogunkban, a hazáért ontott vér áldozatában, nemzeti függetlenségünk védelmében”. Az egybegyülteket üdvözlő Dessewffy arról nem szólt, hogy földjünkkel is osztoznának-e az arra áhító parasztsággal, s erről baráti Huszár sem ejtett szót a középosztály kapillárisait elzáró zsidó és német polgárságot ostromozva.⁸³ Mindenesetre ő maga ettől a kétszázötven fős összejöveteltől – ahol a Pongráczok, Perczelek, Kenesseyek és Szélek is képviseltették magukat – számította a törzsökös mozgalom kezdetét.⁸⁴ Az „ezeréves történelmi osztály” reprezentánsai azért kezdtek szervezkedni, hogy visszavegyék a „magyar nemzeti élet irányítását”. Ennek nyomán 1938. június 2-án tizenhét nemzetség határozta el, hogy „a szentistváni állameszme jegyében a keresztény és magyar nemzeti suprematia alapján” szövetséget alapít, amelynek „tagjai az egyes nemzetségek tagjaiból alakított egyesületek lesznek”. Az előkészítő bizottság javasolta, hogy a nemzetségi egyesületekbe „rang és társadalmi állásra tekintet nélkül” vegyenek fel minden nemzetségtagot, tehát az elszegényedetteket is. „Így lesz biztosítható egy korszerű, igazi, nagy magyar keresztény összefogás” – fogalmazott a csatlakozási felhívásuk.⁸⁵

A Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége

Az alakulóban lévő Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége (TMNSZ) 1938. november 8-án adott először hírt magáról. „Ennek a szövetségnek az a célja, hogy a magyar eredetű, vagy szívben és észben magyarrá vált réteg számára megnyílják a belső honfoglalás lehetősége az idegen szellem fertőzésével szemben” – tudósított a *Magyar Nemzet*,⁸⁶ míg a *Nemzeti Ujság* azt is megemlítette, hogy a TMNSZ a Magyar Nemzeti Szövetség (MNSZ) dísztermében ülésezett. „Helye van itt mindenkinek, akiről feltehető, hogy itt élt és nemzedékeken keresztül sajátja lett a nemzeti gondolkodás” – adott (nem túl egzakt) választ Dessewffy Sándor az őshonosság örök kérdésére.⁸⁷ Egyértelműbb volt

⁸³ „Ha mások azt mondják, hogy az ő szavuk a kornak szava, a mi szavunk – az ezeréves magyar szó.” Gróf Dessewffy Gyula és Huszár Károly beszéltek a Dessewffy nemzetség összejövetelén. *Pesti Napló*, 1938. május 7. 2. Dessewffy – saját földreformpártiságát kiemelő – visszaemlékezésében nem ejtett szót „törzsökös” szerepvállalásáról. Vö. Dessewffy Gyula: *Tanúvallomás*. Budapest, Agroinform, 1997. 5–99. Az általa és Barankovics István által szerkesztett *Az Ország Útja* című orgánumban napirenden volt a „törzsökösség”. Vö. például: Roykó Viktor: Magyarság, kereszténység, zsidóság. *Az Ország Útja*, 2. (1938) 5. 328–335. f. f.: Van-e jelentékeny törzsökös lakosság Budapesten? *Az Ország Útja*, 5. (1941) 4. 154–156.

⁸⁴ Kenessey Péter: Mi az a Törzsökös Magyarok mozgalom? Elmondja: Huszár Aladár. *Az Est*, 1938. november 23. 3.

⁸⁵ A törzsökös magyar nemzetségek szövetsége előkészítő bizottságának levele Ujfalussy Lajosnak. d. n. HU MNL OL P1563 20-156.

⁸⁶ „Nem látjuk biztosítva a magyar lelkiség szupremáciáját” – mondta Huszár Aladár. *Magyar Nemzet*, 1938. november 9. 6.

⁸⁷ Mellette és baráti Huszár mellett Pongrácz Jenő, Ocskay Rudolf, Fáy Aladár festőművész, Marczell Ágoston gimnáziumi tanár, Görgy György tábornok, Szinyey-Merse Jenő képviselő és Balás Károly egyetemi tanár szólalt fel a rendezvényen. Vö. Huszár Aladár érdekes előadása a magyar lélek történelmi jogairól. *Nemzeti Ujság*, 1938. november 9. 8.

külpolitikai céljuk. „A mi utunk a történelmi Magyarország útja” – fogalmazott baráti Huszár a revizionista propagandaszervezet említett helyiségében,⁸⁸ mielőtt jellegzetesen magyar fajvédelmi premisszákon nyugvó történelmi fejtegetésbe kezdett volna. Eszerint „egész történelmünk azzal telt el, hogy a magyarság állandóan védekezett a létét elnyelni akaró szomszédokkal szemben”, miközben a magyar népesség egyre fogyott. A „zsidó lelkiség térfoglalása” vezetett az 1918–1919-es forradalmakhoz, míg „úgy érezzük, hogy ma idegen eszmeáramlataink hatása alatt leginkább a nem asszimilált vagy disszimilált német származású magyar intelligencia az, amely az ő saját lelke parancsai szerint akarja a magyarság útját kijelölni”. Velük szemben „mi nem akarunk sem faji, sem vérségi elméleten lovagolni, mert tudjuk, hogy keverék népek vagyunk” – vallotta a szónok, aki „több helyet és levegőt” követelt a „törzsökös magyaroknak”, akikkel egyenértékűnek vallotta a magyarsághoz hű „idegenajkúakat” is.⁸⁹ Immáron nyilvánossá vált a TMNSZ fő célja is, ami nem volt más, mint hogy a „vezető osztályba” visszaintegrálják a szerintük 1867 óta folyamatos pozícióvesztésben lévő „törzsökös” magyar nemességet.⁹⁰

Az „idegen szellem fertőzése” kapcsán emlegetett nyilasok azonnal találva érezték magukat. Hubay Kálmán már másnap vezércikkben reagált a „kékvérű” törzsökösök (illetve a szabadkőművesek és a katolikus Egyházközségi Munkásszakosztályok [EMSZO]) szerveződésére. A nyilas főorganizátor jó érzékkel támadta a németellenes front gyenge pontját, rámutatva, hogy „a cseh kérdés soha szőnyegre nem került volna a német nemzeti szocializmus dinamikája nélkül”. Hubay tagadta a német és a magyar birodalmi gondolat összeegyeztethetlenségét, míg az időszerűtlennek és illetlennek mondott törzsökös szerveződést arisztokrata intrikának állította be.⁹¹ A plebejus pozícióból elhangzott vádakot másnap határozottan visszautasította baráti Huszár,⁹² miközben a TMNSZ ismét összegyűlt az MNSZ székházában. Az újabb összejövetelen a Dessewffy, a Jekelfalussy, a Kállay, az Ocskay, a Dobay, a Fáy, az Eördögh, a Görgey, a Krúdy és a Balás családok is részt vettek. Az egyik felszólaló, Ocskay Rudolf, a Tanácsköztársaság alatt kirobbant ellenforradalmi monitorláza részvevője félreérthetetlen célzással óvott mindenkitől, aki „karlendítésekkel akarja megmenteni a magyarságot”.⁹³ Ocskay később Mód Aladár marxista klasszikusára (*400 év küzdelem az önálló Magyarországért*)⁹⁴ rálicítva „500 esztendő véres küzdelmeiről” szólt a német „nagyosztrák álmokként” csomagolt „völkisch gondolatot” ostromozva.⁹⁵ A törzsökösök sajtóközleményeken

⁸⁸ Az MNSZ-hez: Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2009. 107–108.

⁸⁹ „Nem látjuk biztosítva a magyar lelkiség szupremáciáját” – mondta Huszár Aladár. *Magyar Nemzet*, 1938. november 9. 6.

⁹⁰ „A törzsökös magyarság minden vonalon háttérbe szorult...” A „Törzsökös Magyarok” mozgalomának célkitűzései és eredményei. *Szabadság*, 1938. november 26. 5.

⁹¹ Hubay Kálmán: Mi készül itt? Avagy Hitler és a magyar lovagiasság. *Magyarság*, 1938. november 10. 1.

⁹² Baráti Huszár Aladár: Nem kékvérűség a törzsökös magyarok szervezkedése. *Magyar Nemzet*, 1938. november 11. 6.

⁹³ v. m.: Hadat üzennek a törzsökös magyar családok „az idegen szellemiség szálláscsinálóinak”. *8 Órai Ujság*, 1938. november 10. 7.

⁹⁴ Mód Aladár: *400 év küzdelem az önálló Magyarországért*. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1951.

⁹⁵ *A Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége értesítője*, 1. (1939) 1. 5–6.

keresztül is polemizáltak a nyilasokkal, akik nem voltak restek felvenni az eléjük dobott kesztyűt,⁹⁶ felemelgetve például baráti Huszár azon felmenőit,⁹⁷ vagy a Kenessey és Dessewffy nemzetség azon beházasodott nőtagjait,⁹⁸ akiket nem tartottak törzsökösnek. A vita ekkoriban elég szabadon folyt, különösen az 1939 szeptemberét követő cenzurális viszonyok tükrében. A *Délmagyarország* vezércikkírója például köntörfalazás nélkül papírra vethette, hogy „a törzsökös magyarok mozgalma a zsidókérdés elrendezésén túl a Hungarizmus megtévesztő címébe burkolt germán szellem terjeszkedésének akar gátat emelni”.⁹⁹

A TMNSZ alakuló közgyűlését 1939. január 15-én tartották több száz fő jelenlétében, annak a Kenessey Pongrácnak az elnöklete alatt, aki 1944 őszén Ilona utcai lakásán a magyar ellenállás nagykoalíciójának, az MF-nek a prominenseit bújtatta.¹⁰⁰ Történelmi hagyományokon alapuló, „keresztény, nemzeti irányú szellemi közösségük” az „elhomályosodott magyar lelkiség felébresztését”, az „átható nemzeti öntudat” fejlesztését, a „törzsökös magyar nép védelmét” és „erkölcsi támogatását” tűzte ki feladatul.¹⁰¹ A szervezet alapszabálya azt is leszögezte, hogy a szövetségnek nem lehet olyan tagja, akiben vagy házastársában „zsidóvér” folyik.¹⁰² Kizárólag úgynevezett „ősfoglalókat”, vagy „törzsökös családok” tagjait fogadhattak soraikba, esetleg olyanokat, akiknek „ősei évszázadok óta élnek az ország területén és a törzsökös magyarsághoz való tartozásukat kimagasló érdemekkel szereztek meg”. Elnökük báró Pongrácz Jenő lett, alelnök gyanánt Péchy Lászlót, Újhelyi Pétert, Ocskay Rudolfot, Kenessey Pongrácot és baráti Huszár Aladárt, ügyvezető igazgatónak pedig Dessewffy Sándort választották meg. „A magyar nemesség sohasem képezett zárt kasztot, az idők folyamán felvette soraiba fokozatosan a magyar parasztság minden rétegét. A törés csak akkor jelentkezett, amikor a török dúlás után a történelmi nemesség megritkuló sorai nem a parasztságból nyertek utánpótlást, hanem az idegen származású polgári rétegek, a zsidóság és svábság ékelődtek be a nemesség és a felemelkedni vágyó parasztság közé” – foglalta össze történelemszemléletüket baráti Huszár, aki aztán némi képzavarral arról értekezett, hogy ez az idegen „ék” tudatosan igyekezett „éket verni a magyar nemesség és a parasztság széles tömegei közé.” „A magyar parasztságnak, amely vér a vérünkből, szintén törzsökös magyar, mi vagyunk a hivatott vezérei” – fejtegette többek közt a jelen lévő

⁹⁶ Papiros-sárkányok. *Magyarság*, 1938. november 22. 5. Vö. baráti Huszár (1938): i. m. (Talán szabad még...) 6.

⁹⁷ Felemlégeti: baráti Huszár (1943): i. m. (Gondolatok...) 280. Baráti Huszár negyvenes évek eleji publicisztikájában a zord valóság elől egyre inkább a konzervatív kultúrfilozófiába menekült.

⁹⁸ Baráti Huszár Aladár törzsökös magyarjai. *Összetartás*, 1938. december 4. 3. A nyilasok a (valóban tudománytalan) törzsökös névelemzést is kritizálták. Baráti (1938): i. m.

⁹⁹ A Sárkány-mozgalom. *Délmagyarország*, 1939. január 3. 1.

¹⁰⁰ Kállai Gyula: *Életem törvénye*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1980. 561. A TMNSZ rendezvényén az utóbb embermentésben jeleskedő pannonthalmi főapát, Kelemen Krizosztom is előadott. Vö. Ocskay Rudolf előadása a törzsökös családok védelméről. *Magyar Nemzet*, 1939. április 4. 6.

¹⁰¹ Alapszabály. *A Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége értesítője*, 1. (1939) 1. 14.

¹⁰² Dessewffy Sándor: Tájékoztató a Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetségéről. *Magyar Nemzet*, 1939. január 22. 16.

Makay Miklósnak, aki a törzsökösgondolat „talpasait” szervezte egységbe – bármiféle gyámság elvi elfogadása nélkül.¹⁰³

Bár a TMNSZ 1939 májusában már huszonöt nemzetséget foglal magában,¹⁰⁴ a törzsökös nemesek igen gyorsan kikoptak a magyar közéletből. 1941-ben már baráti Huszár sem ezt a fórumot használta, helyette inkább megalapította a békésebb nevű Régi Magyar Családok Szövetségét (RMCSSZ),¹⁰⁵ amely 1944-ben átvette a Baán Kálmán szerkesztette *Magyar Családtörténeti Szemle* kiadását. Figyelemre méltó, hogy a családszövetség alapszabályban rögzített céljai szinte szóról szóra megegyeztek a TMNSZ-ével. Egyetlen szó kivételével. A „törzsökös magyar nép védelme és legmesszemenőbb erkölcsi támogatása” helyett ugyanis már csupán „a magyar nép védelme és legmesszebbmenő erkölcsi támogatása” szerepelt az új szervezet célkitűzései között.¹⁰⁶ Az ideálok mindazonáltal nem sokat változhattak, amit az is bizonyít, hogy baráti Huszár 1943 októberében az RMCSSZ teljes tagságát beléptette az ekkor már az egész németbarát jobboldal által támadott Turáni Vadászok Országos Szövetségébe (TVOSZ), akikkel együttműködési megállapodást is kötöttek.¹⁰⁷ Ekképp nem különösebben meglepő, hogy az RMCSSZ 1944. február 10-én tartott összejövetelén – baráti Huszár Aladár bevezető szavai után – a „magyar faji öntudatról” hallhattak előadást az egybegyűltek.¹⁰⁸ Ez azonban már a lecsengés vége volt. A nemesi törzsökösöktől már 1939-ben Makay aktívabb és látványosabb szerveződése ragadta magához a kezdeményezést és jobbra ők polemizáltak a törzsökösök nevében a közélet fórumain, míg baráti Huszár magányos harcot vívott a nyilasokkal és az imrédystákkal (Lendvai Istvánhoz hasonlóan).

1938 novemberében azonban a két törzsökösvonalat még kevesen tudták megkülönböztetni. Baráti Huszár ezért egész oldalas cikkben részletezte céljait *Az Est* hasábjain. Saját mozgalma kiváltó okaként azt jelölte meg, hogy a magyar társadalom „vezető rétegeiben” az első zsidótörvény által a zsidóságnak fenntartott húsz százalékot sem éri el azok száma, akik „nevük, származásuk és vérségük alapján mondhatják magukat magyarnak”. A cikk kitért rá, hogy két szorosán összedolgozó törzsökös szerveződés fut párhuzamosan. Baráti Huszár szerint először a törzsökös nemesi családok léptek porondra, míg „a másik sínparon [...] azok a törzsökösök haladnak, akik vérségileg és származásilag [a] magyar parasztságban és a parasztságból feltörő értelmiségi rétegben keresik és találják meg őseiket”. Utóbbiak alapították meg a Huszár szerint máris huszonnégy szervezetből álló mozgalmat, amely előbb a Törzsökös Magyarok Tömörülése – Sárkányos Mozgalom nevet viselte, majd mint Törzsökös Magyarok Tábora (TMT) szerepelt a közéletben. A sárkányosok pártpolitika-mentes, pontosabban tagságuk

¹⁰³ „Az idegenek ne tanítsanak bennünket arra, hogy ki a magyar!” – mondotta Huszár Aladár, a Törzsökös Magyarok Szövetségének vasárnapi közgyűlésén. *Hétfő Reggel*, 1939. január 16. 10.

¹⁰⁴ Szüllő Géza beszéde a Széll-nemzetség vacsoráján. *Magyar Nemzet*, 1939. május 23. 9.

¹⁰⁵ Baráti Huszár Aladár: Ami Jarosséknak nem tetszik. *Magyar Nemzet*, 1941. március 28. 4.

¹⁰⁶ A Régi Magyar Családok Szövetsége alapszabálya. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 10. (1944), 2. 47.

¹⁰⁷ T. V. hírek. In Sütő Nagy László (szerk.): *A turáni vadászok évkönyve 1944*. Budapest, TVOE, 1944. 234.

¹⁰⁸ A Régi Magyar Családok Szövetségének Rovata. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 10. (1944), 3. 72.

számára „teljes világnézeti és politikai” szabadságot biztosító mozgalmát vitéz Makay Miklós vezette.¹⁰⁹

A Törzsökös Magyarok Tábora

Makay Miklós¹¹⁰ 1899-ben született Budapesten. Bölcsészetet is hallgatott, ám végül közgazdász végzettséget szerzett, miközben 1920 és 1924 között a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP, 1939 után: SZDP) tagja volt. Ekkoriban a *Huszedik Század* segédszerkesztőjeként tevékenykedett.¹¹¹ 1928-ban éppen Vámbéry Rusztem lapjában vállalta fel az általa elképzelt „Keletközépeurópai Államszövetséget”, „melynek megvalósulása a Páneurópa felé tett leghatalmasabb lépésnek számítana” – fogalmazott kissé szerénytelenül.¹¹² Makay 1926-tól a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivatalnokaként dolgozott, a harmincas évek derekán pedig a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Magyar Nemzeti Bizottságának szakosztályi titkáráként foglalkoztatták. Ekkor már a *Külügyi Szemle* közölte beszámolóit.¹¹³ Makay nevét a szélesebb közvélemény 1937-ben ismerhette meg, amikor a népi írókkal szervezkedett együtt a Márciusi Front megalapításáért.¹¹⁴ „Nagyon mulatságos, kicsit dogmatikus ember” volt – emlékezett meg róla pikírtan Bibó István, aki szerint a TMT mögött „talán Kozma Miklós állott”.¹¹⁵ A dogmatikusnak mondott – egykoron szocdem és polgári radikális – kamarai előadó 1938-ban már „vitéz Makay Miklósként” szervezte meg az első zsidótörvény elleni, számos neves értelmiségi által aláírt tiltakozást.¹¹⁶ Ekkor az állampolgári jogegyenlőség fontosságára hivatkozva

¹⁰⁹ Kenessey Péter: Mi az a Törzsökös Magyarok mozgalom? Elmondja: Huszár Aladár. *Az Est*, 1938. november 23. 3. A sárkányosok szerint a mozgalom csak az íróknak rendezett november 15-i vacsorán került érintkezésbe a szintén novemberben berobbanó TMNSZ-szel. Vö. Mit akar a törzsökös magyarok tömörülése? *Sárkány*, 1. (1938), 1. 3–4.

¹¹⁰ A két világháború közti magyar közéletben három Makay Miklós is tevékenykedett. Ennek következtében a TMT vezetőjét jószerevével az egész honi történelemszakma – beleértve jelen sorok íróját is – összekeverte Makay Miklós (1900–1978) vegyész-mérnökkel, akit az 1944-es budapesti ellenállásban játszott szerepe miatt először halálra, majd tízéves fegyházbüntetésre ítélték 1944 decemberében. A „törzsökös” Makay azonban nem azonos sem vele, sem pedig Makay Miklós (1905–1977) református lelkésszel, vallásánál, vallásbölcsélővel. Vö. Ugron Gábor levele Makay Miklósnak. 1941. máj. 2. HU MNL OL Z194 2.d. 15. *A budapesti egységes hálózat (Budapest és környéke) betürendes távbeszélő névsora 1939. május*. Budapest, 276. Elítélték Makay Miklós nyilas támadóját. *Esti Kurir*, 1939. január 24. 4.

¹¹¹ Halasi László (szerk.): *Budapesti közéleti névmutató 1945–1950 II*. Budapest, BFL, 1988. 133.

¹¹² Makay Miklós: A keletközépeurópai államrendszer problémája. *Századunk*, 3. (1928), 608. (A munka önálló füzetként is megjelent.)

¹¹³ *Révai Nagy Lexikona*, XI. Kiegészítés A–Z. Budapest, Révai, 1935. 584. Vö. például Makay Miklós: Világgazdasági Szemle. *Külügyi Szemle*, 9. (1932), 2. 191–194. Makay Miklós: Világgazdasági Szemle. *Külügyi Szemle*, 9. (1932), 3. 328–329.

¹¹⁴ Salamon Konrád: *A Márciusi Front*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 89., 118.

¹¹⁵ Huszár Tibor (szerk.): *Bibó István (1911–1979). Életút dokumentumokban*. Budapest, 1956-os Intézet – Osiris Kiadó – Századvég Kiadó, 1995. 47–48.

¹¹⁶ *Egyenlőség*, 1938. május 5. 2. (cím nélkül) Nyerges András: *Makó szomszédja Jeruzsálem. Történelem, politika, sajtó, irodalom 1993–2013*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2014. 178. Makay beosztásához a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamaránál: *Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz*, 14. (1938–1939), 1–2. 99.

utasította vissza a keresztény őrsegváltást.¹¹⁷ Ám Makay nemcsak a Vitézi Rendnek (VR), hanem a Frontharcos Szövetségnek is a tagja volt ezekben az években,¹¹⁸ így kisebb botrányt okozott, amikor 1939 tavaszán a Rassay Károly vezette Polgári Szabadság Párt listáján próbált meg a törvényhozásba jutni.¹¹⁹ Nem is járt sikerrel, ráadásul ellenzéki kiállásai miatt a Vitézi Szék (VSZ) kizárta a rend tagjai közül (a nyilas programmal próbálkozó vitézekhez hasonlóan).¹²⁰

A „sárkányos” szervezet egy alkalmi asztaltársaságból kinövő alakulat volt, amely néhány nappal Hubay Kálmán „kékvérűséget” emlegető vezércikke után ült össze. A „Törzsökös Magyarok Budapesti Asztaltársaságában” azok a tollforgatók kaptak helyet, „akik értelmiségünk törzsökösen magyar származású kisebbségének önvédelmi gondolatát világnézetükre és pártállásukra való tekintet nélkül, mint elsők és úttörők jelenítették meg”.¹²¹ Illusztris társaság költötte el együtt a vacsoráját a stílusosan az Alkotmány étterembe vitt rendezvényen. Baráti Huszár és Makay mellett megjelent itt a Független Kisgazdapárt országos főtitkára, Nagy Ferenc, a népi írók köréből pedig Féja Géza, Szabó Zoltán, Szabó Pál, Kodolányi János, Ortutay Gyula és Veres Péter is. Nem hiányzott a megújuló politikai katolicizmust képviselő Katona Jenő és Horváth Béla, a polgári radikális – de a honi fajvédelem századelős bölcsőjénél már szerepet vállaló¹²² – Csécsy Imre, valamint Balla Antal és Ferdinandy Mihály történész-publicista sem.¹²³ Féja utóbb bár szabadkozott részvétele miatt, dacosan vállalta, hogy „ha már fajvédelem, akkor legyen csakugyan törzsökös magyar fajvédelem. [...] Ha már fajról van szó, akkor ez a faj csakis »kelet népe« lehet, a honfoglaló magyarság vérbeli s szellemi leszármazottjai”. Ilyen értelemben hirdetett „átütőerejű” népi magyar „nacionalizmust” a *Viharsarok* szerzője,¹²⁴ aki a törzsökös „kuruzslás” miatt aggódó amerikai ismerősét is igyekezett megnyugtatni.¹²⁵

A két szervezet kapcsolata nem volt súrlódásoktól mentes. Baráti Huszár általában tisztelettel szólt a sárkányosokról, Makay pedig üdvözölte a törzsökös nemesek szerveződését, egyértelművé téve, hogy a sárkányosok bár „talán” radikálisabbak a szociális

¹¹⁷ Vitéz Makay Miklós: Hideg fejjel... *Ujság*, 1938. május 1. 5.

¹¹⁸ Nyilasvilág Budapest uccáin. *Egyenlőség*, 1938. augusztus 18. 2.

¹¹⁹ Május 9. *Uj Magyarország*, 1939. május 9. 6.

¹²⁰ Vö. L. Nagy Zsuzsa: *Liberális pártmozgalmak, 1931–1945*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. 114.; Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920–1945*. Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013. 82–84.

¹²¹ Ezen a földön a magyar legyen az úr! A törzsökös magyarok asztaltársaságának vacsorája. *Magyar Nemzet*, 1938. november 16. 7. Az önvédelem – mint említettük – az egyik legfontosabb magfogalma a magyar fajvédelemnek és ekképp a törzsökös mozgalmaknak is. Vö. például: „Magyarországon szabad az öntudatra ébredt és völkisch alapra helyezkedő németeknek Bundot alapítani és büszkének lenni a maguk fajiságára, csak nekünk törzsökös magyaroknak nem szabad egyesülnünk, hogy a mi magyar lelkiségünket védjük és oltalmazzuk saját hazánkban.” Baráti Huszár Aladár: Válasz annak, akit nem bántott senki. *Magyar Nemzet*, 1939. július 29. 4.

¹²² *Godinek* (2014): i. m. 40–43.

¹²³ A névsorhoz vö. Társasvacsoránk – a sajtóvisszhang. *Sárkány*, 1. (1938), 1. 12.

¹²⁴ Féja Géza: „Törzsökös magyarok”. *Magyarország*, 1938. november 17. 7.

¹²⁵ Féja Géza: Békésy-Bonyák Antalnak a törzsökös magyarok mozgalmáról. *Magyarország*, 1939. február 22. 11.

haladás terén, értékelik a „jószándékú magyar konzervativizmust”.¹²⁶ A törzsökös unió mégsem jött létre, mert a TMNSZ részéről Péchy alelnök – nem mellesleg: kormánypárti képviselő – 1939 februárjában az egyik kormánylapban elhatárolódott a politikai célzatúnak, radikálisnak és kirekesztőnek mondott TMT-től.¹²⁷ Pedig a TMNSZ is politizált. Baráti Huszár az alakuló közgyűlésen – a novemberi hallgatás után – immáron a földkérdésben is megszólalt, bár csupán annyit kért, hogy „a felaprózandó magyar föld elsősorban a törzsökös magyar parasztság képviselőinek jusson”. Az első zsidótörvényre utalva ugyanakkor arról is beszélt, hogy nem kérnek „olyan fajvédelmet, amely a kitaszított zsidók helyére idegeneket ültet”. Ezután hosszasan dicsérte a német bajtársak erejéit, kifejtve, hogy „német és szláv halalomtörekvések ütközőpontjában állunk”, sőt arra is utalt, hogy a magyar revíziós sikereket keleten „velünk ellentétes, erősebb akarat állította meg” – jelesül a németek.¹²⁸

A korabeli lexikonszócikk szerint a TMT célja „a származás szerint is magyar elemek túlsúlyának biztosítása a magyar középosztályban és vezető értelmiségben, anélkül, hogy a fajelmélet alapján állna v[agy] a nem magyar származásúakat a magyarságból kirekeszteni, ill[etve] állampolgári és gazdasági jogaikban korlátozni kívánná”.¹²⁹ Érdemes azonban a visszafogott megfogalmazás mögé tekinteni, amire elsősorban a szervezet kiterjedt sajtóanyaga nyújt lehetőséget. Innen tudjuk, hogy a TMT a jelentkezőket névelemzés alapján szelektálta; munkásokat és parasztokat akkor fogadtak soraikba, ha „magyar családnevük” volt, értelmiségi és középosztálybeli tagjaiknak pedig okmányokkal kellett bizonyítaniuk, hogy nagyszüleik közül legalább kettő „eredeti és nem magyarosított törzsökösen magyar hangzású családnévvel bírt”.¹³⁰ Vagyis a sárkányosok „a családnevet tekintették olyan objektív kritériumnak, amelynek alapján egyértelműen eldönthető, ki a magyar, s ki nem”.¹³¹ Céljuk „a 80 százalékban törzsökösen magyar származású népnek, valamint értelmiségünk és középosztályunk mindössze 25–30 százalékban törzsökösen

¹²⁶ „Az idegenek ne tanítsanak bennünket arra, hogy ki a magyar” – mondotta Huszár Aladár, a Törzsökös Magyarok Szövetségének vasárnapi közgyűlésén. *Hétfő Reggel*, 1939. január 16. 10.

¹²⁷ A Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetségének programjáról nyilatkozik Péchy László országgyűlési képviselő. *Esti Ujság*, 1939. február 19. 3. Téves tehát az a megállapítás, miszerint „már évek óta létező »törzsökös« asztal- és baráti társaságok, mint a »Törzsökös Magyarok Budapesti Asztaltársasága« (Makkay Miklós) és az OTI elnöke, baráti Huszár Aladár által vezetett »Törzsökös Magyar Nemzetségek és Családok Szövetsége« egyesültek a Sárkányos Mozgalomban.” Juhász (1983): i. m. 13.

¹²⁸ Baráti Huszár kiindulópontja szerint a magyar „történelmi nemesség [...] demokratikus intézmény volt, mert állandóan kiegészült és felvette soraiba a magyar parasztság legkiválóbbjait”. Az „öslakók” effajta társadalmi mobilitását zárták el a „bevándorlók”. Vö. Megalakult a Törzsökös Magyar Nemzetségek Szövetsége. Baráti Huszár Aladár helyet követelt a magyaroknak Magyarországon. *Magyar Nemzet*, 1939. január 17. 9.

¹²⁹ *Uj Idők Lexikona. XXIII–XIV. kötet*. Budapest, Singer és Wolfner, 1942. 5906.

¹³⁰ Mit akar a „Sárkányos mozgalom”? *Magyar Nemzet*, 1938. november 20. 17. A méltányossági kivételekhez: Juhász (1983): i. m. 15.

¹³¹ Gyurgyák (2012): i. m. 220. A magyar fajvédelmi szervezetek névmagyarosítási láza a keresztneveket is elérte. A turáni vadászok „magyar gyermekeknek magyar nevet adjatok” jelszóval indítottak „mozgalmat”. „A cél az, hogy magyarságunk újszülött gyermekeinek a magyartalan nevek helyett szépen csengő, ősmagyar hangzású neveket adjanak.” Vö. Magyar gyermeknek magyar nevet! *Szentesi Napló*, 1942. február 13. 6.

magyar származású kisebbségének nagyarányú megszervezése társadalmi és gazdasági érdekeinek védelmére” – fogalmaztak. Az önmagukra „nem offenzív, hanem defenzív”, „nem jobboldali és nem baloldali” törzsökös érdekvédelmi szervezetként tekintő sárkányosok a törzsökös őrsekváltás hívei voltak, és ennek megfelelően a készülő második zsidótörvény törzsökös kontingensének igényét is megpendítették a *Magyar Nemzet*ben. Sőt, elvárták volna azt is, hogy „ne csak a szabad értelmiségi foglalkozások körében és a gazdasági életben, hanem a hivatali értelmiség körében is korlátoztassék az idegen származású elemek” aránya.¹³² Ezeket a sorokat ugyanakkor hiába keressük a Rassay Károly lapjában szintén 1938. november 20-án közzétett „tájékoztatóban”, amely szerint céljaikat „szabad és nemes eszközökkel folytatott versenyben” kívánják elérni.¹³³

1938 decemberétől már egy teljesen autentikus forrás is rendelkezésünkre áll a TMT ideológiájának feltérképezéséhez. Ekkor jelent meg a *Sárkány* című folyóirat első száma, amely „a törzsökös magyar nép és az értelmiség magyar származású kisebbségének önvédelmi lapjaként” definiálta magát. A saját bevallás szerint eleinte ötezer példányban, évente tízszer piacra dobott lapot Makay László és vitéz Makay Miklós szerkesztette.¹³⁴ A beköszöntőben (*Magyarok vezére*) „Otrántó hőse”, vagyis Horthy Miklós kormányzó előtt hódoltak, ami bevett gyakorlat volt a korszak új lapjainál. Az már kevésbé, hogy ugyanezen az oldalon Ady Endre költeményét (*Én nem vagyok magyar?*) tették közzé.

A TMT budapesti asztaltársaságokból és értelmiségi munkaközösségekből alakult meg, kifejezetten azzal a céllal, hogy az eredményes magyar fajvédelem érdekében olyan „elvadult szektákat” is becsatornázzon, mint amilyen a turáni egyistenhívők közössége, „a virrasztókoppányság hívei, a turáni szabadvadászok, Árpád-népe mozgalom”, vagy éppen a „Toldi Kör”. Makayék külön tagozatot működtettek a parasztságnak, a munkásságnak és az értelmiségnek,¹³⁵ és határozottan a népi írók felé húztak. A *Sárkány*ban ekképp nemcsak Bajcsy-Zsilinszky Endre könyvét (*Egyetlen út: a magyar paraszt*), de az első számú népi agrárszakértő, Kerék Mihály opus magnumát (*A magyar földkérdés*) is méltatták, valamint reklámozták a *Szabad Szót*, (valamint a *Magyar Nemzetet* is). A népi-ekhez fűződő kapcsolatra vall továbbá, hogy több verset adott a lapnak a sárrétudvari Nagy Imre, míg Féja Géza itt közölte a hatvanéves Szabó Dezső előtt tisztelgő írását.¹³⁶ A sárkányosok vállalták, hogy minden évben kitaníttatnak egy, az agrárszegénységből kiemelkedni vágyó gyermeket – amennyiben annak családja szintörzsökös.¹³⁷

A *Sárkány* 1939/2-es száma részletezte a TMT politikai programját. Makayék – miképp a népi-ek – „hárommillió holdra terjedő földreformot”, munkásbarát adórendszert

¹³² Mit akar a „Sárkányos mozgalom”? *Magyar Nemzet*, 1938. november 20. 17.

¹³³ A Törzsökös Magyarok nyilatkozata. *Esti Kurír*, 1938. november 20. 4.

¹³⁴ A példányszámhoz: A törzsökös mozgalom újjászervezése. *Sárkány*, 2. (1939), 4–5. 1.

¹³⁵ A Törzsökös Magyarok Tömörülése megalakul. *Sárkány*, 1. (1938), 1. 4.

¹³⁶ Féja Géza: A hatvanéves Szabó Dezső, *Sárkány*, 2. (1939), 3. 3. A cikk (és maga a *Sárkány*) nem szerepel a népi írók bibliográfiájában. Vö. Varga Rózsa – Patyi Sándor: *A népi írók bibliográfiája. Művek, irodalom, mozgalom 1920–1960*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972. A földreformra vonatkozó véleményükhöz, tervezetükhöz részletesen: Dóka Tamás: Az elsorvadtt földreform. *Sárkány*, 2. (1939), 3. 5–6.

¹³⁷ Vitéz Makay Miklós: A sárkányos fiúk. *Sárkány*, 2. (1939), 1. 1–2.

és szociálpolitikát, a gazdasági visszaélések letörését és új kereskedelmi és iparpolitikát követeltek. A második zsidótörvénnyel szembeni alternatívájuk a szerintük kisebbségben lévő törzsökös magyar értelmiséget védte volna „emberségesen” és „méltányosan” „az árja és a zsidó hasonlultak térhódításával szemben”. Ez volt a Kisgazdapárt főtitkára által is programonttá tett „Numerus Hungaricus”.¹³⁸ A TMT a németbarát szélsőjobboldalra utalt, amikor elvárták „a nemzetellenes és alkotmányellenes lázítás kiirtását” és az „alkotmányellenes pártszervezkedések tilalmát”, ugyanakkor szót emeltek a szabadságjogok helyreállításáért is. Ezen túlmenően pedig „további alkotmánybiztosítókat” tartottak volna kívánatosnak a végrehajtó hatalom túlsúlyával szemben. Kínos témát feszegetett az „egymillió földmunkás választójogának visszaadására” vonatkozó igényük, hiszen ez az öszirózsás forradalom vívmányára utalt. A programtervezet a megértő kisebbségi politika és „magyarcélú dunavölgyi” külpolitika igényével zárult.¹³⁹

A TMT programja tehát a korszak egyik fő csapdája, a zsidókérdés kivételével demokratikus célokat fogalmazott meg. Mindezek után – és különösen az TMNSZ-szel összehasonlítva – meglepőnek mondható a folyóirat markáns fajbiológiai nyelvezete és ilyen irányú céljai, amelyet – a törzsökös nemzetségektől szintén eltérően – osztályharcos szemlélettel ötvöztek. Cikkeik szerint a liberális jelszavakkal teletűzdelt dualizmus idején „a feudális reakció és az azt kiszolgáló idegen uralom álparlamentáris, elzárkózó, antiszociális parazitái hemzsegték”, aminek következtében a háromszázezer fős középosztálynak csak egyharmada tekinthető törzsökösnek, a maradék kétharmadon előbb a „zsidó akció”, majd az „árják”, s a „sváb reakció” osztozott, miközben a törzsökös magyar nép ki volt rekesztve a hatalomból.¹⁴⁰ A törzsökös magyarok és zsidók mellett visszatérő jelleggel „árjákrol” (s nem németekről) írtak, miközben „totális és defenzív fajvédelmet” hirdettek – offenzív módon. Nézetük szerint ugyanis az első zsidótörvény csak az árják számát növelte meg a zsidótlanított középosztályban, a törzsökös magyarokét nem, ezért utóbbiaknak maguknak kell visszaszerezni elvesztett pozícióikat. A cél érdekében nem ódzkodtak az eugenikától sem. Egy lelkes TMT-tag, Hidvégi István nyugalmazott orvos-ezredes a törzsökös „fajtatisztaság” megőrzése érdekében a megfelelő házastárs kiválasztását hangoztatta. „Az ember büszke szokott lenni a lovának, kutyájának s egyéb állatainak fajtatisztaságára. Nem természetes-e tehát, ha mi, Törzsökös Magyarok, ezeken felül a saját magunk fajtatisztaságára is büszkék vagyunk?” – tette fel a (költői) kérdést Hidvégi, aki hosszasan ecsetelte az „állatnemesítés” mintáján elképzelt, családfakutatás alapján biztosított egészséges utódnemzés előnyeit.¹⁴¹ Ez nem egyedi hóbort volt. A TMT-hez csatlakozókat „törzskönyvezték”, s a *Sárkány*ban csak

¹³⁸ Nagy Ferenc Szabó Pál tízéves írói jubileumán fogalmazta meg a „parasztmozgalom tízparancsolatát”. Vö. Ne azok prédikáljanak, akik Haynauval jöttek ide! *8 Órai Ujság*, 1939. január 28. 5.

¹³⁹ Mít követel a törzsökös magyar nép? *Sárkány*, 2. (1939), 2. 1.

¹⁴⁰ Törzsökös, totális fajvédelmet! *Sárkány*, 1. (1938), 1. 2.

¹⁴¹ Hidvégi István: A törzsökösség és az átöröklés. In *Magyar gondolatok*. Budapest, TMT, 1942. 11. Cikkét kisebb módosításokkal a turáni vadászoknál is közölte. Hidvégi István: Az átöröklés. In Keöpe Viktor (szerk.): *Turáni Vadászok évkönyve, 1943*. Budapest, TVOE, 1943. 66–69.

„törzskönyvezett törzsökös magyarok cikkeit” közölték.¹⁴² A lap 1939. februári száma már a hatóságoknak is sok volt. Zalai Szalay László „Zord idők...” című németellenes írása miatt az ügyészség sajtó útján elkövetett nemzetiség elleni izgatás büntette címén indított eljárást az író ellen.¹⁴³ A Sulyok Dezső által védett Zalai Szalayt végül a bíróság felmentette a nem sajtónyilvános tárgyaláson,¹⁴⁴ a sorozat pedig hasonló hangnemben folytatódott a lap hasábjain.

A törzsökös örségváltók állásközvetítésre is vállalkoztak. Makay nyílt levélben fordult a „zsidó vállalatokhoz”, hogy az első zsidótörvény miatt „kényszerűségből elbocsátott alkalmazottjaik helyét ne beszivárgott árjak foglalják el, hanem olyan vérszerinti törzsökös magyarok, akik az állam és nemzethűség szempontjából sem esnek kifogás alá és a közéleti felfogás tekintetében úgy a szélsőjobboldali, mint a szélsőbaloldali bolsevizmus eszmevilágától távol állanak” – utaltak a nyilas mozgalmakra is. Makayék nem a magyar közigazgatás hagyományos komótoságával vetették magukat a munkába és reggel nyolctól este kilencig várták a törzsökös munkavállalók jelentkezését, akik hirdetéseiket ingyen közölhették (és közölték is) a *Sárkány*ban. Ugyanebben a közleményükben a „magyar keresztény vállalatokat” arra kérték, hogy új alkalmazottként törzsökös magyarokat vegyenek fel, vagy amennyiben ez semmiképpen sem megoldható, akkor azokra a helyekre, „amelyeket a fennálló és bevezetendő különféle zsidótörvények szabad rendelkezésre fognak hagyni, inkább vegyenek maguk is fel az úgynevezett »félvérek« közül magyar + zsidó összetételüket, mint olyanokat, akikről bizonyos, hogy százszázalékosan nem magyarok” (vagyis németek).¹⁴⁵

A kiszagdapárti *Kis Ujság* támogatta a „jogos” és „okos” javaslatot,¹⁴⁶ a Szabó Pál által szerkesztett *Szabad Szó* pedig a „legtisztább eszmei útként” ajánlotta a sárkányos mozgalmat az „intellektuális magyarság” számára. A sárkányos programot ugyanakkor nemigen tanulmányozhatták, mivel hitvallásukat azzal zárták, hogy „magyar itt a csabai paraszt, a méhkeréki román, avagy a mezőberényi kiszagda” is.¹⁴⁷ Az 1939-es választások előtt a *Sárkány* hasábjain értékelt pártpalettán mindenesetre a Kiszagdapárt kapta a legjobb osztályzatot,¹⁴⁸ 1942 tavaszán pedig a Kiszagdapárt elnöke, Tildy Zoltán az országgyűlésben védte meg a „törzsökösöket” Imrédy Béla támadásától (amely az SZDP-re

¹⁴² *Sárkány*, 1. (1938), 1. 9. (reklám)

¹⁴³ Eljárás indult Szalay László író ellen egy németellenes cikke miatt. *Kis Ujság*, 1939. január 31. 3. Szalay szerint idegen származású értelmiségünk „nagy része” hazaáruló lett, amiért a szerző számonkérést helyezett kilátásba. Zalai Szalay László: *Zord idők*. *Sárkány*, 2. (1939), 1. 7–8.

¹⁴⁴ Zalai Szalay Lászlót felmentették. *Sárkány*, 2. (1939), 3. 3.

¹⁴⁵ Vitéz Makay Miklós: A Sárkányos Mozgalom kérése a zsidó vállalatokhoz. *Esti Kurír*, 1939. január 15. 4. A hamarosan átvett új központban (Budapest, V. ker. Zsitvay Leó utca 16. II. em. 12.) már lanyhult a törzsökös állásbörzések lelkesedése: munkaközvetítőjük úri módon, kilenctől egyig állt az érdeklődők rendelkezésére. Vö. Hétfőn nyílik meg a Törzsökös Magyarok közhelyisége és munkaközvetítője. *Nemzeti Ujság*, 1939. január 19. 9.

¹⁴⁶ Helyet a magyarnak! *Kis Ujság*, 1939. január 15. 1. A kiszagdapárti vezérek közül Vásáry és Bajcsy-Zsilinszky mellett Nagy Ferenc is tartott beszédet „törzsökös” vacsorán. Vö. „A mi koreszménk: az ezeréves magyar gondolat!” *Magyar Nemzet*, 1940. április 20. 6.

¹⁴⁷ Napról-napra. *Szabad Szó*, 1939. március 19. 1.

¹⁴⁸ Bibiti Gedeon: Választások előtt. *Sárkány*, 2. (1939), 3. 9–10.

is irányult).¹⁴⁹ Még beszédesebb, hogy egy 1945-ből fennmaradt TMT-címtárban a Kisgazdapárt teljes élvonalát megtaláljuk.¹⁵⁰

Sárkánnyal a csodaszarvas és a nyilaskereszt ellen

Imrédy Béla híveinek ellenszenvé nem volt új keletű. Imrédy még miniszterelnökként, 1938 utolsó hónapjaiban a hivatásrendi állam tervével, diktatórikus módon igyekezett kifogni a szelet a nyilasok vitorlájából. Ez a kísérlet nem nyerte el a konzervatív elit tetszését (sem), míg a fajvédőket megosztotta a váratlan kísérlet. Baráti Huszár óvta a kormányfőt a vármegyerendszerre épülő magyar alkotmányosság megbontásától, majd beszédét Deák Ferencről vett idézete tette egyértelművé. „Nekünk egészen mindegy, hogy miként kormányozzák a Lajtán túl élő népeket, nekünk az a kötelességünk, hogy megőrizzük ősi alkotmányunkat, tradícióinkat és szokásainkat.”¹⁵¹ A TMT 1939 januárjában határolódott el Imrédy Béla miniszterelnök – németesnek tartott – Magyar Élet Mozgalmától, mivel szerintük a „Csodaszarvasos Mozgalom a szociális haladás, különösen a földreform tekintetében távol van attól, hogy radikális kielégítő megoldást jelentsen”. Ebből a sajtótudósításból tudható, hogy 1939 elején soraikat erősítette vagy legalábbis szimpatizált a „törzsökösökkel” többek között Szabó Dezső, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Mórlicz Zsigmond, Kodolányi János, Zilahy Lajos, Veres Péter és Féja Géza is.¹⁵² Makay ekképp jelölte ki mozgalmuk helyét a magyar közéletben: „mi, törzsökös magyarok a Márciusi Front és a Rongyos Gárda között állunk”.¹⁵³

Imrédy zajos bukása után a sárkányosok valósággal szárnyalni kezdtek. „Nagy nemzeti ellenállást” hirdettek, és megalapították a „Nemzetvédelmi Munkaközpontot”, ahol az általuk Magyarország elleni hírlaptámadásnak minősített külföldi anyagokat gyűjtötték. A központba „propaganda- és elhárító”, valamint „belföldi magyar kisebbségi” osztályt is terveztek,¹⁵⁴ mígnem törzsökös híveik számára létrehozták a Sárkányos Mozgalom Petőfi Táborát. Bár Makayék úton-útfélen hangoztatták, hogy nem tekintenek az államhű nem törzsökösökre másodrangú állampolgárként, a petőfis sárkányosok tagdíja – jövedelmi határok szerint – mégiscsak 40 fillér és 2 pengő között mozgott, míg a „törzsökösök” ennek feléért is beléphettek.¹⁵⁵ A petőfis törzsökösök működéséről nem sokat tudunk. Valószínűleg csupán papíron működtek, ahogyan a német származásúak Ankerschmidt Társasága, a Nemzethű Szláveredetű Magyarok Tömörülése, vagy éppen

¹⁴⁹ KN 1939, XIII. kötet 104. (1942. március 19.) és 116. (1942. március 20.)

¹⁵⁰ HU MNL OL P1083 II. II. 123. 5. (A Törzsökös magyarok táborának címjegyzéke).

¹⁵¹ FN 1935, IV. kötet 14. (1938. december 3.)

¹⁵² Politikai élet. *Ujság*, 1939. január 13. 8.

¹⁵³ Mít követelnek a törzsökös magyarok? *Az Est*, 1939. február 25. 10.

¹⁵⁴ Nemzetvédelmi munkaközpontot alakítanak a törzsökös magyarok. *Magyar Nemzet*, 1939. február 16. 10. Részletesen vö. Nemzetvédelmi Munkaközpont alakul. *Sárkány*, 2. (1939), 2. 13.

¹⁵⁵ Állításuk szerint a kormányfő bukása óta olyan tömegek jelentkeztek mozgalmukba, hogy a fel-felbukkanó megbízhatatlan elemek kiszűrésére bevezették az ajánlási rendszert is. Vö. A tömeges jelentkezés miatt a legszigorúbb igazolást vezette be a Sárkányos Mozgalom. *Magyar Nemzet*, 1939. február 16. 9.